

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 77 · 21. mai
Sesjonen 2018–2019

Møte tirsdag den 21. mai 2019 kl. 10

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr. 77):

1. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Martin Henriksen, Jorodd Asphjell, Torstein Tvedt Solberg og Nina Sandberg om å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse for studenter og en kartlegging av studentenes læringsmiljø (Innst. 275 S (2018–2019), jf. Dokument 8:98 S (2018–2019))
2. Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Mona Fagerås, Torgeir Knag Fylkesnes, Karin Andersen og Audun Lysbakken om å komme ut av fraværsgrensens dødvinkel (Innst. 272 S (2018–2019), jf. Dokument 8:81 S (2018–2019))
3. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker (Innst. 260 S (2018–2019), jf. Dokument 3:7 (2018–2019))
4. Interpellasjon fra representanten Stefan Heggelund til utenriksministeren:
«Trosfrihet er en grunnleggende rettighet. Samtidig viser Pew Research Centers niende «Study on global restrictions on religion» blant annet at en fjerdedel av alle land har alvorlige statlige begrensninger på trosfrihet, og at dette representerer en økning, i tillegg til at det er et økende antall land hvor ulike grupper opplever trakassering på grunn av sitt trosgrunnlag. Utenriksministeren har hele tiden vist et stort engasjement for trosfrihet. Hvordan vil regjeringen jobbe videre for å bedre situasjonen?»
5. Stortingets vedtak til lov om endringer i andre lover som følge av lov 1. juni 2018 nr. 24 om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) (Lovvedtak 56 (2018–2019), jf. Innst. 243 L (2018–2019) og Prop. 46 L (2018–2019))
6. Stortingets vedtak til lov om endringer i avhendingslova (tryggere bolighandel) (Lovvedtak 57 (2018–2019), jf. Innst. 270 L (2018–2019) og Prop. 44 L (2018–2019))
7. Stortingets vedtak til lov om endringer i patentloven mv. (forenklinger) (Lovvedtak 58 (2018–2019), jf. Innst. 269 L (2018–2019) og Prop. 52 L (2018–2019))
8. Referat

Presidenten: Representantene Mona Fagerås og Linda C. Hofstad Helleland, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Vest-Agder fylke: Odd Omland

For Akershus fylke: Solveig Schytz og Mani Hussaini

For Hordaland fylke: Sigurd Hille

For Møre og Romsdal fylke: Anne Kristin Bryne

For Nordland fylke: Elizabeth Åsjord Sire og Kari Anne Bøkestad Andreassen

Fra Senterpartiets stortingsgruppe foreligger søknad om at den innvilgede permisjonen for representanten Siv Mossleth i dagene 21. og 22. mai forlenges til å gjelde til og med 23. mai.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentanten Kari Anne Bøkestad Andreassen fortsetter å møte i permisjonstiden.

Presidenten: Fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe foreligger søknad om permisjon for representanten Eirik Sivertsen i tiden fra og med 22. mai til og med 26. mai for å delta i møte i Den arktiske parlamentarikerkomiteen i Ottawa.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentanten Kjell Idar Juvik innkalles for å møte i dagene 22. og 23. mai.

Presidenten: Representanten Kari Elisabeth Kaski vil fremsette et representantforslag.

Kari Elisabeth Kaski (SV) [10:01:33]: På vegne av representantene Freddy André Øvstegård, Karin Andersen og undertegnede vil jeg legge fram et representantforslag om et rettferdig boligmarked.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:01:54]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Martin Henriksen, Jorodd Asphjell, Torstein Tvedt Solberg og Nina Sandberg om å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse for studenter og en kartlegging av studentenes læringsmiljø (Innst. 275 S (2018–2019), jf. Dokument 8:98 S (2018–2019))

Presidenten: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden

blir begrenset til 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en talletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Roy Steffensen (FrP) [10:02:49] (komiteens leder og ordfører for saken): Bakgrunnen for forslagene som fremmes i representantforslaget, er viktig. Vi har hatt gode diskusjoner i komiteen om dette, og det er tverrpolitisk enighet om at det er viktig å ha god oversikt over studenters levekår og læringsmiljø.

Satsing på kunnskap er en forutsetning for verdiskaping og velferd, og for at retten til utdanning skal være reell, er det viktig med en god studiefinansiering og et godt velferdstilbud til alle studenter. Alle skal kunne ta høyere utdanning, uavhengig av bakgrunn, økonomi og bosted.

For å utforme en politikk som gir gode levekår for studentene, må vi ha gode faktagrunnlag. Komiteen viser til at SSB, på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, har gjennomført tre levekårsundersøkelser for studenter siden 1998. Levekårsundersøkelsen er den mest omfattende kartleggingen av studenters levekår.

Det er også mange andre undersøkelser som er nyttige på dette området. Særlig er Studentenes helse- og trivselsundersøkelse, sist offentliggjort i september 2018, viktig. Den viste oss bl.a. at det er grunn til å følge med på utviklingen av studentenes psykiske helse. Den viste at selv om 79 pst. av studentene oppgir at de har god eller svært god helse, rapporterer nesten tre av ti studenter at de ofte eller svært ofte er ensomme. Og andelen studenter som rapporterer om psykiske plager, har økt betydelig siden 2010.

Viktig er også samarbeidet i Europa, hvor vi i 2018 fikk en internasjonal rapport om studenters levekår i Europa. En ny rapport er ventet i 2021.

Det ble vurdert å foreta en ny offisiell levekårsundersøkelse i 2016/2017, til en estimert kostnad på 15 mill. kr. I dag er det grunn til å anta at prisen vil være enda høyere, og vi må hele tiden stille oss spørsmål om en så stor og kostbar undersøkelse vil gi et kunnskapsutbytte som står i forhold til kostnaden.

Det er viktig å merke seg at

- regjeringen har trappet opp tilskudd til arbeid med studentenes psykiske helse til 18,4 mill. kr i året
- samskipnadene får ca. 90 mill. kr til studentvelferd
- det gis store tilskudd til bygging av studentboliger
- elleve måneders studiestøtte fases inn

– forslag til endringer i systemet for studentboligbygging er på høring

Alt dette er viktige løft og mulige endringer som trolig vil påvirke studentenes levekår vesentlig i tiden som kommer.

Videre har regjeringen levert forslag om å lovfeste at alle studenter skal ha tilgang på studentombud, som vil bli en viktig kanal for kunnskap om læringsmiljø.

Jeg synes dette er et godt initiativ fra forslagsstillerne, men jeg stiller meg bak flertallet i komiteen, som mener at det per i dag er bedre å bruke midler på praktiske og konkrete velferdsløft for studentene enn å bruke penger på en ny levekårsundersøkelse og kartlegging av læringsmiljøet.

Nina Sandberg (A) [10:05:54]: God og treffsikker politikk må være fundamentert på kunnskap. Arbeiderpartiet er opptatt av å følge utviklingen i studentenes levekår og gjøre vårt beste for at de skal ha gode rammevilkår mens de studerer.

Siden 2010 har SSBs levekårsundersøkelse vært et verdifullt kunnskapsgrunnlag for styring av høyere utdanning. Under Stoltenberg-regjeringen ble levekårsundersøkelsen gjennomført regelmessig. Jeg sier verdifull fordi SSBs undersøkelse er den mest komplette oversikten over norske studenters levevilkår. Formålet med undersøkelsen har vært å kartlegge studentenes studie- og boforhold, sosiale nettverk, helse og økonomi og forholdene rundt arbeid og fritid. Man har også ønsket å beskrive utviklingen over tid og sammenligne resultatene med tidligere levekårsundersøkelser blant studentene.

Vi i Arbeiderpartiet mener det er viktig at studentenes levekår undersøkes med jevne mellomrom, slik at man har oppdatert informasjon, kan avdekke endringer over tid og rette inn politikken deretter. Derfor er det uheldig at regjeringen har latt være å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse. Undersøkelsen ble sist gjennomført av SSB i 2010. På ni år kan mye ha skjedd. Verken Studentenes helse- og trivselsundersøkelse, Studiebarometeret eller Eurostudent kan fullgodt erstatte en helhetlig og bred levekårsundersøkelse.

Vi i Arbeiderpartiet undres over at høyreregjeringen ikke viser vilje til å prioritere et oppdatert og nødvendig kunnskapsgrunnlag om den viktige samfunnsgruppen som studentene utgjør. Som representanten Steffensen var inne på, signaliserte Solberg-regjeringen før framleggelsen av statsbudsjettet i 2016 at de tok sikte på å gjennomføre en ny undersøkelse for å få oppdatert informasjon om studentenes levekår. Men regjeringen valgte dessverre å ikke gjøre det.

Vi i Arbeiderpartiet er også opptatt av studiekvalitet og studentenes rett til et godt læringsmiljø. Læringsmiljølovverket er lite konkret på flere punkter, noe som kan bi-

dra til forskjeller mellom lærestedene når det gjelder tilrettelegging. Kunnskapen om studentenes læringsmiljø ved universiteter, høyskoler og fagskoler bør styrkes og ses i sammenheng med gjennomgangen av universitets- og høyskoleloven.

Etter flere år med økende antall søkere til høyere utdanning mener vi det trengs mer kunnskap om studentenes levekår og læringsmiljø, ikke mindre. Derfor har vi i Arbeiderpartiet foreslått at en ny levekårsundersøkelse igangsettes, og at en kartlegging av studentenes læringsmiljø bør inngå i denne undersøkelsen, for mest mulig helhetlig kunnskap om studentenes vilkår. Det bør regjeringen kunne ta seg råd til, og det bør gjøres snarest mulig. Studentene har ventet lenge nok.

Presidenten: Ønsker representanten å ta opp forslaget?

Nina Sandberg (A) [10:09:01]: Det ønsker representanten.

Presidenten: Representanten Nina Sandberg har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:09:17]: Studentenes levekårsundersøkelse ser på levekårene til studentene innenfor et gitt tidsrom, og er den mest komplette oversikten over norske studenters studie- og boforhold, sosiale nettverk, helse og økonomi og forhold rundt arbeid og fritid, for å nevne noe.

Slik er undersøkelsen et verdifullt redskap for styring av høyere utdanning. Betydningen av å ha det bra som student og underveis i studiene er elementært for å lykkes i studier. I studentenes helse- og trivselsundersøkelse har vi sett tall som gjør oss urolige for hvordan det står til. Vi frykter at det er mørketall for hvor mange studenter som sliter. Senterpartiet ser alvorlig på situasjonen. Det bør også regjeringen gjøre. Norsk studentorganisasjon er enig i at det trengs en ny undersøkelse.

SSB har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet gjennomført tre levekårsundersøkelser blant studenter siden 1998. Levekårsundersøkelsen, sammen med Studiebarometeret, Eurostudent og studentsamskipnadens egen undersøkelse av studentenes helse og trivsel, gir oss et økt kunnskapsgrunnlag og sørger for verdifull informasjon. Det er avgjørende å vite hva vi snakker om når vi diskuterer å utarbeide politikk og virkemidler som handler om å bedre studentenes hverdag. Det er kritisk at dagens regjering ikke vil prioritere et oppdatert nødvendig kunnskapsgrunnlag om den viktige gruppen som studenter er. Når flere tar høyere utdanning og samfunnet endrer seg stadig raskere, må vi ha blikket festet på veien for å orientere oss om hvor vi er på vei hen. Det gir ingen mening for Senterpartiet at re-

gjeringen, som ellers snakker om betydningen av kunnskap, ikke vil prioritere innhenting av kunnskap om studentenes levekår.

Ingen av de Høyre-styrte regjeringene har de siste ni årene gjennomført en ny levekårsundersøkelse. Samtidig har regjeringen endret ordninger under Lånekassen og endret studiestruktur, varighet på utdannelse, opp- taks krav og mye mer. Ingen av undersøkelsene som studentene svarer på, kan erstatte en helhetlig og bred levekårsundersøkelse. Det er interessant når statsråd Nybø skriver i brev til komiteen at dette bør håndteres i ordinære budsjettprosesser, når regjeringen tidligere aktivt har valgt ikke å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse til tross for at det var planlagt i den ordinære budsjettprosessen i 2016. Nå har vi en gjennomgang av universitets- og høyskoleloven og flere store prosesser i kommende framtid. Hvordan dette påvirker studentenes hverdag, bør vi vite mer om.

Vi skulle gjerne sett at regjeringen var mer opptatt av å se i hvilken grad tiltakene Stortinget bevilger penger til, har ønsket effekt, for i studentenes hverdag har vi ingen tid å miste.

Mona Fagerås (SV) [10:12:31]: Hvordan er det å være student i Norge? De aller fleste vil vel si at det er bra å være student, sammenlignet med hvordan situasjonen er i andre deler av verden. Jeg hadde nylig besøk av noen colombianske studenter. De fortalte om skyhøye skolepenger, sentraliserte studier og at man måtte ta opp private lån for å kunne gjennomføre om en ikke hadde rike foreldre. Det er nesten umulig å bli student om en ikke tilhører overklassen i Colombia.

I Norge har vi lik rett til utdanning, vi har studielånfinansiering, og vi bygger til og med studentboliger som er finansiert av staten – slett ikke nok, er jeg nødt til å kommentere da, som et lite sleivspark til regjeringen, som nå har gitt opp sine egne mål på området.

Men hvordan står det egentlig til med høyere utdanningssektoren i Norge? Hvordan er studenttilværelsen? Er studielånfinansieringen god nok? Hvordan er levekår og læringsmiljø? Og hva med kvaliteten og innholdet i studieprogrammene? Hvorfor er det slik at flere studenter jobber deltid i Norge enn i resten av Europa? Og hvorfor bruker norske studenter lengre tid på å gjennomføre studiene enn studenter i andre land? Jeg skulle gjerne likt å vite hvorfor det er slik. Jeg tror det kunne vært nyttig kunnskap for alle som sitter i salen.

En levekårsundersøkelse som den vi sist gjennomførte i 2010, ville gitt svar på noen av spørsmålene mine. En levekårsundersøkelse ville gitt oss grunnlag for å utvikle politikk og sette inn virkemidler som kunne gitt studentene i Norge en bedre hverdag. Gode data ville kunne gitt oss muligheter for politikktutvikling.

En levekårsundersøkelse kunne gitt oss den komplette oversikten over norske studenters levevilkår. Men en slik undersøkelse vil ikke regjeringspartiene ha, selv om det framheves hvor viktig det er at studentenes levevilkår undersøkes med jevne mellomrom, slik at man har oppdatert informasjon og kan avdekke endringer over tid.

Mye kan ha endret seg i løpet av de ni årene siden sist studentenes levekår ble kartlagt. Verken Studentenes helse- og trivselsundersøkelse, Studiebarometeret eller Eurostudent kan fullgodt erstatte en helhetlig og bred levekårsundersøkelse. Men regjeringen sier nei. Er de virkelig så selvtilfredse når det gjelder situasjonen for dagens studenter?

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [10:15:44]: Kristelig Folkeparti ønsker at alle studenter skal ha gode levekår. Vi ønsker trygge og gode læringsarenaer der hele mennesket er ivaretatt.

Vi i Kristelig Folkeparti deler forslagsstillernes oppfatning om at det er viktig å sikre god og relevant kunnskap om studentenes levekår, både som grunnlag for beslutninger om politikk og også for utvikling og vekst i studentvelferden.

Nettopp som en del av utvikling og vekst har det bl.a. vært viktig for Kristelig Folkeparti å støtte forslaget om å lovfeste studentombud ved lærestedene. Dette mener vi vil være et stort løft for studentvelferden samtidig som det også etter etablering blir en del av grunnlaget for beslutninger om ny politikk.

Når det gjelder å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse for studenter og en ny kartlegging av studenters læringsmiljø, har vi allerede flere kilder til kunnskap om levekår. Vi har en stor helse- og trivselsundersøkelse fra september 2018, vi har studentsamskipnader, som er hovedaktører for studentvelferden, og det er etablert gode samarbeidsrutiner mellom Samskipnadsrådet og departementet. Studentbarometeret har vi også og SSBs rapporter Eurostudent og mange flere.

Ved siden av disse ser vi også at det å sikre god og relevant kunnskap om studenters levevilkår allerede synes å være ivaretatt gjennom evalueringen av læringsmiljøutvalgene. Denne evalueringen er en viktig del av lovutvalget som skal se på revisjon av universitets- og høyskolelovens mandat. Samtidig tilfredsstillt lovutvalget komiteens hensyn til tidsaspektet da de etter planen skal levere sin utredning allerede 1. februar 2020.

Komiteen understreker viktigheten av studentvelferd og viser til at vi allerede har gjennomført og igangsatt gode tiltak som kan tilfredsstillt de krav til relevant kunnskap som Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV etterspør. Det vi ikke er enig i, er at det er behov for å gjøre flere undersøkelser av samme art samtidig.

Studenters levekår og læringsmiljø er viktig, og komiteen støtter sterkt oppunder dette. Samtidig er jeg helt trygg på at denne regjeringen vil evaluere svarene fra lovutvalgets utredning og vurdere om disse tilfredsstillt våre behov for relevant kunnskap om studenters levekår når deres utredning foreligger – dette som grunnlag for beslutninger om politikk og også for utvikling og vekst i studentvelferden. Vi stemmer derfor for komiteens innstilling.

Statsråd Iselin Nybø [10:18:40]: Det er et viktig tema som blir debattert i salen her i dag. Vi må følge med på hvordan studentene opplever levekår og læringsmiljø, noe som tas opp i hvert sitt mindretallsforslag i innstillingen. Regjeringen har prioritert begge deler, og vi samler erfaringer fra flere prosesser som forbedrer både levekår og læringsmiljø for studentene. Vi henter kunnskap om dette fra mange kilder. Flere har vært nevnt: Studentenes helse- og trivselsundersøkelse, SHoT, har gitt oss viktig innsikt i flere omganger, nå sist i høst. I tillegg får vi rapporter og informasjon fra samskipnadene, fra studentorganisasjonene, fra Eurostudent, fra Studiebarometeret og fra Statistisk sentralbyrå.

En levekårsundersøkelse vil kunne gi ytterligere innsikt, men det koster også penger. Kostnaden er anslått til ca. 15–20 mill. kr, basert på de planene som ble lagt i 2015, da en ny undersøkelse ble vurdert sist. Konklusjonen den gang var at det ikke var sannsynlig at en så stor og kostbar undersøkelse ville gitt et kunnskapsutbytte som sto i forhold til kostnaden.

Det tas nå store løft for studentenes levekår. Elleve måneders studiefinansiering fases inn, det har over lang tid nå vært en høy satsing på studentboliger, fagskolene har fått rett til tilknytning til samskipnadene, og regjeringen har trappet opp tilskuddet til studentenes psykiske helse, bare for å nevne noe. Etter min mening vil det være naturlig at f.eks. økningen i studiefinansiering ferdigstilles før en ny levekårsundersøkelse eventuelt skal igangsettes.

Det foreslås også å legge fram en kartlegging av studentenes læringsmiljø ved universiteter, høyskoler og fagskoler og se den i sammenheng med arbeidet med ny universitets- og høyskolelov. Alle UH-institusjoner er pålagt å ha et læringsmiljøutvalg, og institusjonenes styre har det overordnede ansvaret for læringsmiljøet, sammen med bl.a. studentsamskipnadene og Arbeidstilsynet.

Jeg er enig i at læringsmiljø skal ses i sammenheng med revisjonen av universitets- og høyskoleloven. Læringsmiljø er derfor en del av mandatet til lovutvalget som forbereder revisjonen, og som skal legge fram en NOU i februar 2020. Jeg har også merket meg at utvalget

helt tydelig har inkludert læringsmiljøspørsmålet i sin kunnskapsinnhenting.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Nina Sandberg (A) [10:21:47]: Statistisk sentralbyrå, som jevnlig leverte studentlevetårundersøkelser under den rød-grønne regjeringen, har lange tradisjoner for å kartlegge og belyse befolkningens levekår. Før SSB gjennomførte den aller første allmenne levekårsundersøkelsen i 1973, hadde det blitt gjennomført enkeltundersøkelser om folks forbruk og inntekt, men disse beskrev bare visse sider av den virkeligheten som bestemmer den enkeltes livssjanser. Derfor valgte den daværende regjeringen å gi en forskergruppe i oppdrag å gjennomføre den første helhetlige levekårsundersøkelsen.

Nå ser vi at dagens regjering nøyer seg med undersøkelser som beskriver fragmenter av den virkeligheten som studentene lever under. Hva er årsaken til at dagens regjering ikke ønsker en helhetlig og bred kjennskap til studentenes levekår?

Statsråd Iselin Nybø [10:22:42]: Jeg er uenig i premisene i spørsmålet fra representanten, for jeg mener vi får kunnskap om studentenes situasjon fra ulike hold som gir oss et godt bilde. Jeg mener allikevel at en ny levekårsundersøkelse ville gitt oss noe mer og hatt en verdi. Jeg mener det er to grunner vi må ta hensyn til hvis vi skal gjøre en slik undersøkelse. For det første er det et budsjettspørsmål. Det koster mellom 15 mill. kr og 20 mill. kr, og det bør behandles i forbindelse med et statsbudsjett. For det andre har vi nå gjennom flere år trappet opp studiestøtten, og vi er på vei til å få elleve måneders studiestøtte. Jeg mener det vil være nyttig og gi et bedre bilde hvis vi får tatt den opptrappingen før vi eventuelt vurderer en slik helhetlig undersøkelse, for det er en så viktig del og har så stor betydning for studentenes hverdag.

Nina Sandberg (A) [10:23:45]: Internasjonalt øker interessen for å måle levekår i bred forstand, inkludert f.eks. livskvalitet og samfunnets utvikling, i den hensikt å legge til rette for bedre beslutninger. Det synes ikke som om denne interessen deles av sittende regjering. Jeg har notert meg at Fremskrittspartiet sier nei til våre forslag, men også at de håper regjeringen «kan finne rom for en ny undersøkelse de neste årene».

Denne regjeringen har funnet rom for å bruke rundt 7 mrd. ekstra oljekroner, så jeg får ikke tak i den egentlige grunnen til at høyre regjeringen aldri satte i gang den levekårsundersøkelsen de bebudet. I tillegg var det opprinnelig satt av penger i tidligere budsjetter, men disse ble fjernet igjen. Sammen med det borgerlige stipend-

kuttet ser det ut som om denne regjeringen ikke vil bruke penger på studentene.

Statsråd Iselin Nybø [10:24:37]: Det var ikke noe spørsmål i enden av det innlegget, men la meg benytte anledningen til å slå fast at denne regjeringen virkelig har satset på studentene. Aldri før har vi hatt en så offensiv satsing på f.eks. studentboliger. Vi har lagt oss på et jevnt høyt nivå. I 2019 lyste vi ut 3 400 studentboliger. Det var så mye at studentsamskipnadene ikke hadde prosjekter klare, og vi fikk bare tildelt 1 448, men viljen fra regjeringen har virkelig vært til stede. Vi har startet en innføring av elleve måneders studiestøtte, og som følge av det har studentene fra 2017 til 2019 fått 8 100 kr mer å rutte med. Sammen med den generelle satsingen har det økt utbetalingene med 11 600 kr. At denne regjeringen satser på studentene, kan det ikke være noen tvil om.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:25:54]: I innlegget sitt pekte statsråden på en gjennomgang av studiefinansieringen. Hun bruker også replikkrunnen nå til å skryte mye av økt studiefinansiering. Men vi fikk en endring i budsjettet for 2019 som vi ikke nødvendigvis hadde forventet skulle komme i et slikt omfang og i en slik fart. Så jeg lurer rett og slett på hva slags kunnskapsgrunnlag om studentenes levekår regjeringen bygger på når det gjelder innstrammningen av reglene for omgjøring av lån til stipend, som gjør at regjeringen mener at tøffere vilkår vil føre til at studentene gjennomfører studiene raskere – eller er dette bare en antagelse?

Statsråd Iselin Nybø [10:26:33]: Det som det er viktig å understreke når det gjelder konverteringsordningen, er at det ikke vil ha noen effekt på utbetalingen som studentene får mens de er studenter. Når de er studenter, vil de få utbetalt det samme. Faktisk vil de få utbetalt mer som følge av den enorme satsingen som denne regjeringen har begynt på og gjennomført. Det er først etter at man er ferdig med studiene sine, man eventuelt vil ha et høyere lån som må betales tilbake, men ikke når man er i studiesituasjonen. Det mener jeg er en ganske viktig presisering.

Vi kan ikke garantere at det har den ønskede effekten, men vårt oppriktige ønske er at flere skal fullføre den utdanningen de begynner på. Det er en utfordring for samfunnet og den enkelte at for mange begynner på et studium som de ikke fullfører. Det er det ulike grunner til, men vi har et ønske om at flere skal komme seg igjennom.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:27:32]: Det er ingen tvil om at kunnskapsgrunnlaget her kanskje er noe tynt. Regjeringen la i budsjettet opp til at det skulle spa-

res opp mot 260 mill. kr. Vi ser i revidert budsjett at det ikke ble det beløpet man forventet. Det er ingen tvil om at studentene også opplevde at dette ville berøre deres studiehverdag og deres motivasjon i hverdagen – kanskje også sjansen man tar når man søker seg inn på høyere utdanning uten nødvendigvis å vite hva man vil bli når man blir stor.

Hvis vi må vente en stund til før regjeringen tar seg råd til en ny levekårsundersøkelse, og hvis dette skal skje gjennom en ny budsjettprosess – hva kan Stortinget forvente seg i et kommende statsbudsjett og av videre oppfølging som vil være annerledes enn det Stortinget fikk i 2016?

Statsråd Iselin Nybø [10:28:21]: Det er lov å prøve seg også for stortingsrepresentanter. Svar på hva regjeringen vil legge fram til høsten i forslaget til statsbudsjett for 2020, kan jeg selvfølgelig ikke stå her på talerstolen og gi nå. Det må representanten Knutsdatter Strand – som alle andre der ute – vente til høsten med å få se. Men det som representanten Knutsdatter Strand kan bruke tiden fram til da på, er å se på hva denne regjeringen, Solberg-regjeringen, faktisk har gjort for studentene mens den har styrt, delvis sammen med Kristelig Folkeparti og Venstre på utsiden, men nå med de partiene i regjering, og det har vært en massiv satsing på studentene. Vi har virkelig løftet opp det som er viktige områder for dem som er studenter her og nå. Det handler om å ha en boligsituasjon som er god og rimelig, og som oppleves som trygg. Vi har satset massivt på studentboliger. Vi har begynt opptrappingen til elleve måneders studiestøtte. De får én uke nå i juni.

Denne regjeringen har virkelig levert. Men vi skal ikke si at vi er ferdige, for studenter og høyere utdanning er viktig for denne regjeringen, og det kommer det til fortsatt å være.

Mona Fagerås (SV) [10:29:32]: Ministeren gjentar i sine innlegg de store løftene denne regjeringen har gjort for studentene. Så viser Kunnskapsdepartementets egne beregninger at regjeringen har finansiert elleve måneders studiestøtte med å endre og ta bort andre studieordninger for studentene. De gir altså med en hånd, men tar jaggrovt tilbake med den andre.

Derfor er det betimelig i denne sammenheng å spørre: Er det kunnskapen en slik levekårsundersøkelse vil framskaffe, som statsråd Nybø ikke ser behovet for? Eller er det en erkjennelse av manglende evne og vilje til politisk oppfølging som den sannsynligvis vil avkreve?

Statsråd Iselin Nybø [10:30:24]: Jeg mener at en slik undersøkelse som det her er snakk om, vil kunne tilføre nyttig informasjon og slik sett også gi et godt grunnlag for videre arbeid med studenters helse, trivsel

og arbeidsmiljø. Men jeg mener, som jeg også sa i innlegget mitt, at dette for det første er et budsjettsspørsmål – det er ikke noe vi skal vedta gjennom et Dokument 8-forslag, det er noe som hører til i en budsjettforhandling. For det andre mener jeg nok at vi bør bli ferdig med innfasingen av elleve måneders studiestøtte før vi eventuelt ser på muligheten for å igangsette en slik undersøkelse, rett og slett fordi endringen i studiestøtten til studentene har så stor betydning at jeg mener det vil være en fordel å fullføre det først.

Så er det ikke slik at vi ikke jobber med dette nå. Flere har jo også vært inne på det utvalget som nå jobber med revidering av universitets- og høyskoleloven, der også dette er et tema, og de vil legge fram sin NOU i februar neste år.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Martin Henriksen (A) [10:31:45]: Arbeiderpartiet hadde ønsket en ny levekårsundersøkelse for studenter. Det ville gitt oss en samlet og komplett oversikt over studentenes situasjon. Vi kunne også ha sett endring over tid på en bedre måte med dagens undersøkelser. Jeg syns det er synd at regjeringspartiene har en sånn kunnskapsvegring, for jo bedre kunnskap vi har om studentenes situasjon, jo bedre politikk kan vi lage.

I går uttalte Fremskrittspartiets representant Roy Steffensen, som også er leder av utdanningskomiteen, til NTB at regjeringspartiene kommer til å stemme nei til forslaget, men han sa også at han håpet at man finner rom for en ny undersøkelse i budsjettene de neste årene. Begrunnelsen til NTB var i stor grad økonomi. Da syns jeg det er på sin plass å minne regjeringspartiene om at man hadde penger til overs. Ikke bare økte man olje-engebruken i revidert nasjonalbudsjett i år med 7 mrd. kr og fant smuler til norske studenter og høyere utdanning, men det er sånn at man sparte 300 mill. kr på å kutte i byggingen av studentboliger, fra 3 400 varslede studentboliger til 1 448 – over en halvering.

Jeg hører at høyere utdanningsministeren og regjeringspartiene sier at det ikke kom inn nok søknader. Vel, det er to ting å si til det. For det første kunne man ha gjort som NSO ønsker, og hatt en ny utlysingsrunde. Man kunne ha brukt penger på oppgradering, vedlikehold eller sagt noe om hvordan man har tenkt å øke byggingen av studentboliger i Norge. Det andre som er problemet, er dårlig politisk styring. Har virkelig statsråden og regjeringa så dårlig oversikt over kapasiteten og planene til studentsamskipnadene at man bommer med mer enn halvparten når man skal tildele midler over statsbudsjettet? Det skulle bli 3 400 studentboliger. Det blir under 1 500. Det er færre bygde studentboliger i

2019 enn i 2018 og i 2017, til tross for en rekordbevilgning. Spørsmålet man må stille da, er om man egentlig har holdt studentene for narr. Før jul var det store protester mot regjeringas endring i konverteringsordningen, altså stipendkuttet. På ganske kort tid, litt ut av det blå, fant regjeringa penger til bygging av flere studentboliger og økte det fra 2 200 til 3 400. Det det nå ser ut som, er at man har brukt statsbudsjettet til å sette av fantasipenger for å møte protester mot stipendkuttet, og fem måneder senere har vi fasiten: Stipendkuttet ble vernet. Studentboligene forsvant. Et lite, men viktig plaster på såret kunne ha vært å si ja til en ny levekårsundersøkelse, men det vi ser her, er at regjeringa har nedprioritert studentene. Jeg synes det er viktig til slutt nå å bemerke at det er litt rart at det største regjeringspartiet har valgt å ikke engasjere seg i denne viktige debatten for studentene.

Carl-Erik Grimstad (V) [10:35:07]: Jeg tar ordet for å stille et par spørsmål om det som er representantforslaget her i dag, og det dreier seg om, nemlig faktagrunnlaget for studentenes levekår. Jeg må si at jeg reagerer litt på denne nedsnakkingen, slik jeg oppfatter det, av SHoT-undersøkelsen, som har vært gjennomført siden 2010, med fire års mellomrom, hvor den siste var i 2018. Jeg har lyst til å minne forsamlingen på at i den siste undersøkelsen ble datagrunnlaget økt med firegangen. Så hvis man leser SHoT-undersøkelsen fra 2018 fra perm til perm, har man jammen litt av en jobb.

Vi kjenner diagnosen; vi trenger nå å bruke pengene på medisinen. Vi vet at ensomhet rår i denne gruppen, vi vet at de innrapporterte psykiske problemene har gått fra en sjettedel i 2010, til en femtedel i 2014, til en fjerdedel i 2018. Det er ganske alvorlig.

Så har jeg lyst til å minne om at vi i helse- og omsorgskomiteen i disse dager behandler folkehelsemeldingen, der studenthelse er en vesentlig del. Det er første gang det har skjedd, og vi kommer til å få en god debatt rundt de forholdene også ved behandlingen av den her i salen.

Kent Gudmundsen (H) [10:36:53]: Jeg skjønner at det er hardt for Arbeiderpartiet å se at det er denne regjeringen som virkelig har løftet studentenes levekår, for når jeg hører representanten Henriksen, prøver han virkelig å snakke det bort.

Det er ingen tvil om at det i løpet av de siste årene er foretatt historiske satsinger. Jeg vil minne om at vi både økonomisk og innholdsmessig har vært med på å styrke studentenes posisjon og vilkår som heltidsstudenter – alt fra at vi reverserte de rød-grønnes fjerning av studentenes representasjon i samskipnadsstyrene, til at vi startet raskt med å justere studiestøtten utover vanlig prisvekst. Vi ble på borgerlig side enige om å trappe opp,

mot elleve måneder studiestøtte. Vi har bevilget rekordmye til studentboliger. Vi har hatt en vanvittig vekst i antall boliger som bygges. Vi har økt satsen som gjør at det er mulig å realisere flere byggeprosjekter i pressede boligområder, nettopp der det er behov for studentboliger – og det kanskje viktigste poenget, som ikke har vært nevnt her, og som Arbeiderpartiet selvsagt ser helt bort fra: Vi har også innført en prisjustering av den satsen som benyttes når du får bevilget penger til å realisere studentboligprosjekt.

Jeg husker veldig godt den armoden som var der ute i samskipnadene da det knapt ble bevilget noe til studentboliger fra den rød-grønne regjeringen, og man satt der med lua i hånda og ventet på noen stakkarslige bevilgninger, som gjorde at man måtte spare seg til fant for å greie å finansiere et prosjekt som lot seg realisere. Vi har endret den strategien ved å fullfinansiere prosjekter, som gjør at man får spaden i jorda med en gang. Og når vi i tillegg innfører denne prisjusteringen, medfører selvfølgelig det at de som nå sitter og jobber med disse prosjektene, venter med å søke til de faktisk er ferdig regulert og klare til å bygges. For da vil man nemlig få en sats som er høyere enn om man skulle følge rød-grønn strategi, nemlig å søke i håp om at man skal få noe, for så engang i framtiden å kunne bygge noe.

Med denne regjeringen har vi satset, vi har skapt en forutsigbarhet. Det har gjort at sektoren selvfølgelig tilpasser seg og nå kan realisere prosjektene når det er behov for å gjøre det. Den rekordsatsingen mener jeg vi kanskje ser et resultat av nå, men vi fikk likevel inn knappe 1 500 søknader med ønske om å bygge studentboliger.

Avslutningsvis vil jeg bare nevne at når vi nå snakker om en levekårsundersøkelse, er det vel ingen her som har sagt at vi er imot det. Men nettopp i lys av at man nå gjør alle disse store satsingene, er det et poeng at man faktisk ser virkningen av disse. Så når man gjennomfører en undersøkelse – sett i lys av nettopp historien, at man har gjort så unike satsinger som man har gjort de siste årene – vil det være nyttig at en sånn undersøkelse også gir oss den kunnskapen, den merkunnskapen, som vi er ute etter, og som går utover de tingene som vi allerede kan støtte oss til i dag.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [10:40:13]: Vi ønsker oss en jevnlig og systematisk levekårsundersøkelse og en oppdatert levekårsundersøkelse, for dette vil gi et langt bedre grunnlag for å kunne finne de effektive og gode tiltakene som gir studiekvalitet, studieprogresjon og en god studiehverdag.

Regjeringen strammer bl.a. inn ordningen med å gjøre lån om til stipend uten at dette hadde støtte blant studentene, og uten at man kan dokumentere at dette

har effekt. Da er det minste vi kan be om, at dette tiltaket blir vurdert i etterkant, når regjeringen uansett velger å «brøyte» det igjennom.

Det er ganske interessant å se debatten her i dag, at representantene for regjeringspartiene er uenige seg imellom om hvorvidt det er behov for en ny levekårsundersøkelse eller ei. Representanten fra Venstre peker på at det ikke er behov, mens representanten fra Fremskrittspartiet peker på at det er behov. Det hadde vært positivt for studentene og for studentvelferden om man i det minste kunne satt et årstall fram i tid og hatt en ambisjon om å ha en ny levekårsundersøkelse. Her er det flere tiltak vi bør ha mer kunnskap om hvordan slår ut.

Ellers vil jeg komme med en liten digresjon om sist helsekomiteen gjorde tiltak for elevens helse. Det var ikke særlig populært blant regjeringspartienes medlemmer i utdanningskomiteen. Jeg er spent på om det blir det i denne omgang. Det gjaldt da fysisk aktivitet i skolen, som vi nå heldigvis får et flertall for også på tvers av opposisjon og posisjon.

Tiltak regjeringen skryter av, er ofte resultat av bestillinger fra Stortinget og det det er bred politisk enighet om at det er behov for. Så nå må vi lytte til Norsk studentorganisasjon og studentene i utlandet, ved ANSA, som ønsker seg en levekårsundersøkelse. Det mener Senterpartiet det er grunnlag for å gi dem.

Nina Sandberg (A) [10:42:19]: Jeg har bare et kort svar til representanten Grimstad fra Venstre, som åpenbart er litt på ville veier når han sier at opposisjonen snakker ned SHoT-undersøkelsen. Tvert imot – Arbeiderpartiet vurderer SHoT-undersøkelsen som bunnsolid, men den er ikke noen fullgod erstatning for en helhetlig og bred levekårsundersøkelse. Såpass må man kunne si. Ikke bare mener vi den er bunnsolid, men vi følger SHoT-undersøkelsen nøye år etter år. Og vi følger den opp med praktisk politikk. Da vi så urovekkende tendenser i studentenes psykiske helse, doblet vi vår egen innsats til forebyggende og behandlende tiltak. Vi hadde 15 mill. kr mer enn regjeringen. Vi hadde også en omfattende workshop med berørte organisasjoner for nettopp å få til målrettet politikk på feltet. Arbeiderpartiet har, i parentes bemerket, også 300 mill. kr mer til psykisk helsevern enn det denne regjeringen har.

Men kort oppsummert: Vi følger med, vi følger opp, og det er akkurat det som er grunnlaget for at vi fremmer dette forslaget i dag om å følge med på studentenes levekår for å få en mer treffsikker politikk.

Martin Henriksen (A) [10:44:04]: Vi mener, som bl.a. representanten Sandberg har vist til, at en levekårsundersøkelse gir en bedre og mer komplett oversikt over studentenes livssituasjon, bl.a. fordi man kan følge de samme respondentene, de samme gruppene, med

samme metode over lengre tid og kan lage metastudier av det. Det kan man ikke ved å sette sammen dagens undersøkelser.

Så må jeg bare kommentere den situasjonen regjeringa egentlig har satt de norske studentorganisasjonene og NSO i når de bevilger et såkalt rekordbeløp til studentboliger for 2019, og så blir fasiten en helt annen. Det var en del ting representanten Gudmundsen hoppet glatt over i sitt innlegg. Det ene er når han sier det knapt ble bevilget penger til studentboliger under den rød-grønne regjeringa, mens det altså ble tredoblet fra den forrige høyre regjeringa gikk av i 2005 til i 2013. Men jeg vil gi ros til særlig Venstre og Kristelig Folkeparti, som har presset på for at man har fått økt boligbyggingen til over 2 000. Arbeiderpartiet var for øvrig i 2013 det første partiet som sa at man ønsket 3 000 studentboliger årlig.

Men det som er interessant, som representanten Gudmundsen sa og som høyere utdanningsministeren har vært inne på i intervjuer, er at de egentlig sier at det ikke er så rart at søkingen er lav i 2019, for man venter på at tilskuddet skal bli justert. Det viste representanten Gudmundsen til. Han mener egentlig at byggingen da vil gå opp i 2020. Det mener jeg egentlig er en selvfølge. Det burde regjeringa ta tak i.

At studentsamskipnadene venter med å søke i 2019 fordi de vet at tilskuddet skal bli justert – da må jeg altså stille spørsmålet til regjeringspartiene: Visste regjeringspartiene ikke det da man satte av den såkalte rekordøkningen til studentboliger i desember 2018? Eller var det sånn at man rett og slett satte av fantasipenger i statsbudsjettet for å kommunisere bedre med norske studenter, for å kunne komme seg ut av en vanskelig situasjon med et stipendkutt som det var store demonstrasjoner og protester mot?

Alternativet til at man ikke visste det da man satte av de pengene i statsbudsjettet i desember 2018, er at man har håpløst lite kontroll, styring og oversikt med studentboligbyggingen i Norge. I 2019 bygges det færre studentboliger enn i 2018 og 2017. Nå har vi fått høre regjeringspartiene forklare hvorfor det er sånn. Det er altså ikke ny informasjon for de regjeringspartiene.

Jeg mener at de innleggene vi har hørt i dag, bekrefter at de holdt studentene for narr da de på tampen av behandlingen av statsbudsjettet for 2019 kom med en såkalt rekordøkning til studentboliger. Nå viser det seg at den rekordøkningen aldri kom. Den har blitt kuttet, mens stipendkuttet har blitt værende. Jeg går ut fra at dette rettes opp til neste år med en ny rekordbevilgning, en rekordøkning som faktisk blir fulgt opp og bygd.

Kent Gudmundsen (H) [10:47:21]: Det er ikke lett å få grep på hva som egentlig er kritikken fra representanten Henriksen. Mener han at det er feil av regjerin-

gen å gjøre disse tilskuddene prisjustert, sånn at når prosjektene er klare til å realiseres og man søker, får man dermed høyere satser? Kritiserer han altså høyere satser?

Det er ingen tvil om at det har vært praksis ute i studentsamskipnadene å ha mange prosjekter på bordet. Kanskje ikke alt har vært klart, men man har allikevel søkt. Og hvorfor har man gjort det sånn? Jo, fordi man ville sikre seg at man fikk tilskudd. Nå har vi forbedret den ordningen betydelig, og så får man altså kritikk fra representanten Henriksen for at vi nettopp har styrket denne ordningen. Det er ganske merkelig. Det viser vel egentlig at alternativet til Arbeiderpartiet er ganske fraværende.

Jeg synes det da er verdt å minne litt om historien: Det er nå engang sånn at da det var mye bevilgninger – og med «mye» mener jeg en tredjedel av det vi holdt på med – var det valgår da de rød-grønne styrte. Det var da det var litt ekstra studentboliger på bordet. Denne regjeringen og dette flertallet har faktisk hatt en forutsigbarhet i sin studentboligbyggepolitikk ved at vi har hatt et konstant høyt nivå, som har gjort at også samskipnadene deretter kan planlegge. Det er det som jeg mener er litt av kjernen i poenget her nå: Vi er med på å skape den forutsigbarheten som trengs i sektoren. Vi har vært med på å styrke de økonomiske vilkårene. Vi har laget systemer som gjør det mulig å få realisert prosjekter på det tidspunktet de skal realiseres, med den økonomien som da kreves ute i et marked når man tross alt skal ha private til å bygge og dette ikke er et statlig opplegg.

Så er det bare som avslutning å bemerke at representanten Strand blander kortene litt når man trekker inn den endringen vi gjorde i stipendordningen, opp mot levekårsundersøkelsen. Jeg vil minne om at vi ikke har gjort noen endring som påvirker studentene. Men når man er ferdig med å studere og skal ut i arbeid og ha lønn, da først skal man betale tilbake på studielånet, og det er da effekten av den endringen som vi gjorde, vil få innslag. Derfor mener jeg også at det er en skivebom å trekke inn det poenget. Og derfor står poenget mitt ganske klart og fast, nemlig at det vil være matnyttig for oss å gjennomføre en så stor undersøkelse når vi har på plass alle virkningene av de store historiske satsingene som vi har gjort for studentene.

Vår regjering har løftet levekårs situasjonen for studenter betydelig. Vi har tenkt å fortsette med disse satsingene. Jeg synes derfor at det vil være klokt å avvende det. Det betyr ikke at man er imot en levekårsundersøkelse.

Carl-Erik Grimstad (V) [10:50:26]: Det er åpenbart et misforhold mellom representanten Strands persepsjonsvilje – eller -evne, for den saks skyld – og min fram-

føring. Jeg har da virkelig ikke sagt at det ikke er behov for en levekårsundersøkelse. Det jeg sier, er at i 2018 fikk vi en meget omfattende SHoT-undersøkelse – vi kjenner resultatene fra den.

Jeg må si at når det gjelder studenter og psykisk helse, reagerte virkelig departementet prompte overfor f.eks. studenter i utlandet, som representanten også nevnte, og bevilget øyeblikkelig 760 000 kr til ANSAs formål i denne sammenhengen. Like etterpå var jeg sammen med statsråden og så på det nye helsehuset på Universitetet i Oslo. Der fungerer det sånn at de har digital oppfølging av studenter som med jevne mellomrom besøker utlandet. Det er slik pengene bør brukes. 760 000 kr er kanskje ikke så mye, men vi kunne finansiert det ti ganger, omtrent, med det en ny levekårsundersøkelse koster – om ikke mer. Det er slik vi bør bruke pengene, ikke på et nytt datagrunnlag. Det kan vi komme tilbake til.

Statsråd Iselin Nybø [10:51:59]: Dette var en debatt som begynte som en debatt om hvorvidt vi skulle gjennomføre en ny levekårsundersøkelse og kartlegge studentenes læringsmiljø. Det har etter hvert utviklet seg til å bli en debatt like mye om studentboliger og om årets tilskudd til studentboliger. Jeg har lyst til å knytte en liten kommentar til begge deler.

Vi har en hel del kunnskap om hvordan studentene har det. Heldigvis er det slik at de aller fleste studenter trives godt – de trives godt med studieprogrammet sitt, de trives godt i studiebyen sin. Men det er noen studenter – og dessverre flere og flere studenter – som opplever ensomhet, som opplever at de har psykiske problemer. Det var nettopp et oppslag i avisen om at mange nå i disse dager har eksamensangst, så at det er studenter der ute som trenger hjelp, er det ikke tvil om. Vi vet at det er studenter der ute som trenger hjelp – det er det heller ikke tvil om. Derfor er vi også opptatt av å gjøre noe med det. Da er det klart at studiestøtte har vært en viktig del av det, nettopp fordi det gir studentene rom til å studere, det gir dem en økonomi til å leve av. Studentboliger har vært viktig av samme grunn – det gir dem forutsigbarhet for gode boforhold og en økonomi som det går an å leve av. I tillegg har vi brukt penger på en egen ordning målrettet mot studenters psykiske helse. Den lå først under Kunnskapsdepartementet, og er nå overført til Helse- og omsorgsdepartementet. Det blir tatt opp i den nye folkehelsemeldingen. Vi brukte penger på ANSA for at de skulle kunne gi psykologtilbud til norske studenter som er i utlandet. Det gjøres veldig mye, men det er en utfordring, og det er noe vi hele veien må jobbe med og ta tak i.

Så har jeg lyst til å snakke litt om dette med studentboliger, for det har skjedd nye ting, som gjør at ting har blitt annerledes i år enn de har vært før. For det første vil

jeg si at heldigvis lever vi i et demokratisk og fritt land, og det er ikke slik at Kunnskapsdepartementet detaljstyrer samskipnadene. De styrer seg selv og leverer de søknadene de vil, og Kunnskapsdepartementet har nær og god dialog med dem. Men det som har skjedd nå, er at vi har bestemt at vi skal prisjustere tilsagnene fra år til år. Det gjør det mindre attraktivt å levere søknader før en vet at en er klar til å begynne å bygge, for da vil det tape seg i verdi hvis en må vente. Det er det ene. Det andre er at regjeringen har lagt seg på et høyt nivå. Vi har lagt oss på over 2 000 boliger i året – i motsetning til de rød-grønne, som hadde et snitt på 1 000 boliger i året. Det gjør at studentsamskipnadene forventer at det også kommer et høyt antall utlysninger neste år, og derfor er de ikke så «annige» etter å levere søknader på tilsagn som ikke er helt klare. Vi ønsket å bygge 3 400 studentboliger, men dessverre fikk vi bare inn 1 448 i år.

Presidenten: Representanten Martin Henriksen har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Martin Henriksen (A) [10:55:20]: Representanten Grimstad fra Venstre brukte det litt fiffige uttrykket «persepsjonsvilje». Derfor skal jeg gjøre svarene til både statsråden og representanten Gudmundsen korte. Til statsråden vil jeg si at mitt poeng i mitt første innlegg ikke handler om viljen til statsråden selv eller til regjeringa, men at man også i dette reviderte nasjonalbudsjettet – hvis man ser bort fra en oljepengebruk på nesten 7 mrd. kr – hadde 300 mill. kr til overs, som man kunne brukt på norske studenter, og valgte å ikke gjøre det.

For å svare representanten Gudmundsen på hans konkrete spørsmål: Nei, det er ikke feil å prisjustere, det er ikke feil å ha høyere satser for bygging av studentboliger, men det er feil å holde norske studenter for narr, og det var det regjeringa gjorde i denne saken. I dag hadde regjeringa sjansen til å gjøre det de ikke gjorde i revidert nasjonalbudsjett: å gi studentene et lite, men viktig plaster på såret. Det valgte de heller ikke å gjøre.

Mona Fagerås (SV) [10:56:26]: En levekårsundersøkelse kunne gitt oss den komplette oversikten over norske studenters levekår, studentenes studie- og boforhold, deres sosiale nettverk, helse og økonomi og forhold rundt arbeid og fritid. Man kunne fått beskrevet utviklingen over tid ved å sammenligne resultatet med tidligere levekårsundersøkelser blant studenter. Sånn har undersøkelsen tidligere vært et verdifullt kunnskapsgrunnlag for styringen av høyere utdanning. Da er det jo ikke rart at dette også blir en debatt om studielånsfinansieringen og om boligbygging.

Så legger jeg merke til at regjeringspartiene slår seg veldig hardt på brystet og lager en skryteliste over alt de får til. Men jeg har lyst til å gjenta det jeg sa i replikkvekslingen: Regjeringen har ingen grunn til å slå seg på brystet, for de tar med den ene hånden og gir med den andre. Regnestykket er ganske enkelt, og det er Kunnskapsdepartementet som har utført det: Rentepåslag for studielån fra og med 2015 har de spart 204 mill. kr på. Utfasingen av kvoteordningen fra og med 2016 til 2017 har de spart 53 mill. kr på. Reduksjon av fratrekk på studielånsrenten fra og med 2017 har de spart 365 mill. kr på. Avviklingen av reisestipend i Norge og Norden for studenter har de spart 25 mill. kr på.

Sånn kan vi fortsette, og resultatet blir at det de har spart, har de gitt tilbake gjennom elleve måneders studiefinansiering. Men jeg tror ikke norske studenter er så dumme at de ikke skjønner at de er blitt tatt fra noe, for regnestykket er ganske enkelt.

Så klarer ikke representanten Gudmundsen i denne debatten å skjønne kritikken knyttet til studentboligbygging. Regjeringen sier altså at de skal bygge 3 400 studentboliger, og så bygger de bare halvparten. Også det regnestykket er ganske enkelt.

Og så sier Gudmundsen at dette er trekk de får etter endte studier – så det er liksom ikke så farlig. Tror virkelig representanten at norske studenter er så dumme at de ikke skjønner hvor enkle disse regnestykkene er?

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [10:59:10]

Innstilling fra utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Mona Fagerås, Torgeir Knag Fylkesnes, Karin Andersen og Audun Lysbakken om å komme ut av fraværsgrensens dødvinkel (Innst. 272 S (2018–2019), jf. Dokument 8:81 S (2018–2019))

Presidenten: Etter ønske fra utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det – innenfor den fordelte taletid – blir gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Turid Kristensen (H) [11:00:04] (ordfører for saken): Dette representantforslaget ble fremmet etter at den andre delrapporten i den pågående evalueringen

av fraværsgrensen ble framlagt i januar, og det har blitt fremmet flere forslag til endringer fra opposisjonspartiene. Det er ikke flertall for noen av disse, og hovedgrunnen til det er ganske enkelt at flertallet ønsker at den pågående evalueringen skal avsluttes før det tas stilling til eventuelle endringer. Jeg antar at forslagsstillerne selv vil redegjøre for sine forslag i løpet av denne debatten.

Som det også framgår av innstillingen, er det bred politisk enighet om å redusere fraværet i videregående skole, og også om at vi skal ha en fraværsgrense. Det er jeg glad for. Fraværsgrensen har ført til at fraværet har sunket betydelig, gjennomsnittlig med 20 pst. siden innføringen av fraværsgrensen. Elevene er mer til stede på skolen, flere får karakterer enn tidligere, og færre faller fra.

Å sikre at flere elever fullfører og består videregående skole er en av regjeringens viktigste prioriteringer. Vi må ha store ambisjoner på vegne av alle elevene, klare å løfte de mest utsatte og bygge et sterkere lag rundt hver enkelt elev. Elever som ikke fullfører videregående, har langt dårligere muligheter til å komme inn i arbeidslivet og et dårligere utgangspunkt for å klare seg i samfunnet. Det er ikke mange jobber for ukvalifiserte i dagens samfunn, og vi må sørge for å gi de unge den kompetansen de trenger.

I den andre delrapporten framkommer det at fraværsgrensen har hatt positive effekter også for de mest utsatte elevene. Elever som hadde det høyeste fraværet og de svakeste karakterene, har størst nedgang. Det er bra. Forskernes beregninger peker i tillegg på at det kan være en liten økning i risikoen for at flere sårbare elever ikke får karakterer etter at fraværsgrensen ble innført. Det er forskjell på beregnet risiko og faktisk utvikling, og foreløpig er det ingen tall som bekrefter at færre elever får karakterer, tvert imot, men dette skal vi selvfølgelig ta på alvor og følge opp videre i evalueringen.

Fraværsgrensen er ikke ment som det eneste tiltaket som skal bidra til lavere fravær og økt gjennomføring i videregående skole. Som innstillingen viser, har regjeringen igangsatt en rekke andre tiltak som skal bidra til det. Fraværsgrensen er imidlertid et godt virkemiddel for å kunne fange opp utsatte elever tidlig, og for å kunne sørge for at disse får den hjelpen de trenger. Det er mange årsaker til at en elev dropper ut av videregående skole. Det er derfor viktig at skolene jobber bredt og systematisk for å følge opp disse.

God politikk skal bygge på kunnskap, sa Arbeiderpartiets representant, Nina Sandberg, under behandlingen av forrige sak, og flertallet mener altså at det er uheldig å konkludere etter de to delrapportene som er framlagt til nå. Men jeg ser fram til den endelige evalueringen og til å få et godt beslutningsgrunnlag for å vurdere hva

som fungerer godt ved dagens fraværsgrense, og hva som eventuelt må justeres eller endres.

Eva Kristin Hansen hadde her overtatt presidentplassen.

Jorodd Asphjell (A) [11:03:22]: Det er godt å se at fraværet i skolen går ned, det er utelukkende bra at elever er mer til stede på skolen. Og dersom tilstedeværelsen har bidratt til at flere gjennomfører skolen, er det veldig fint. Men det er også grunn til å understreke i denne debatten og i denne saken at vi langt fra er i mål når det gjelder fravær. Det er fremdeles tusenvis av elever som ikke gjennomfører videregående skole eller videregående opplæring. Mye mer må gjøres for at flere skal gjennomføre.

Det er bred politisk enighet om å ha en fraværsgrense i videregående opplæring, men Arbeiderpartiet og resten av opposisjonen er også opptatt av at selv om en fraværsgrense er svært positivt for mange, må man også ta de negative konsekvensene på alvor.

Evalueringen av fraværsgrensen gir viktig kunnskap om både de positive og de negative konsekvensene av praktiseringen av dagens fraværordning. Mens regjeringen har vært svært opptatt av og pekt på hva som er positivt og bra, har man ikke vært like ivrig etter å følge opp de utfordringene Fafo peker på i sin evaluering. Det er alvorlig at fraværsgrensen har ført til økt press og stress blant elever, og at frafallet blant de mest utsatte elevene øker.

I den første delrapporten fra Fafo er det skoleledere som forteller om elever som ikke har fått penger av foreldrene til eventuelt å kunne ta bussen til lege. Det er ikke mange, men de få dette gjelder, er det svært alvorlig for. Derfor er det viktig at vi har et regelverk som lar skoleledere og lærere hjelpe dem, framfor å presse dem ut av skolen.

Målet med et godt fraværreglement må være at elevene er til stede på skolen, men også at de gjennomfører videregående opplæring. Nå må evalueringen brukes til å gjøre regelverket enda bedre enn hva vi ser i dag.

Da Stortinget i juni 2016 behandlet representantforslaget om fraværsgrensen, ble regjeringen bedt om å gå i dialog med sektoren om hvordan fraværreglene bør forbedres. Stortinget pekte særlig på dokumentasjonskravet, helsesykepleierens rolle og skolelederens mulighet til å utøve skjønn i denne saken. Da Stortinget igjen – i november 2016 – behandlet et representantforslag om fraværsgrensen, ba Stortinget regjeringen om å bruke evalueringene til å forbedre regelverket. Stortinget ba også om at kjøreopplæringen, som må foregå i skoletiden, ikke skal gi elever ugyldig fravær.

Derfor synes vi at i denne saken er det mye bra, men regjeringen mangler vilje og evne til å følge opp evalueringene.

ringsrapportene på en god måte. Vi ser fram til at det blir gjort, slik at vi kan se hva resultatet kan bli. Derfor vil jeg fremme det forslaget vi har sammen med Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti, og på vegne av Arbeiderpartiet fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for at helsesykepleiere kan gis rett til å attestere fravær i skolen.»

Presidenten: Representanten Jorodd Asphjell har tatt opp det forslaget han refererte til, og det forslaget han refererte.

Roy Steffensen (FrP) [11:06:25] (komiteens leder): La oss først bare konstatere noen fakta. Tre av fire elever som startet videregående opplæring i 2012, fullførte og besto innen fem år. Det er det høyeste tallet siden målingene startet. Andelen som fullfører, har økt med rundt 5 prosentpoeng siden innføringen av Kunnskapsløftet i 2006. Økningen i fullføring har vært størst blant elever med svake karakterer fra grunnskolen, elever med lavt utdannede foreldre og elever med innvandrerforeldre. Samlet sett har fraværet i videregående gått ned med om lag 40 pst. etter at fraværsgrensen ble innført. Fullføringen i videregående opplæring har aldri vært høyere.

Det er interessant å se at færre stryker og færre slutter. Det er mulig det er litt for tidlig å slå fast at det bare skyldes fraværsgrensen, men det er rimelig å anta at det å være mer på skolen også gir faglig uttelling for elevene.

Fremskrittspartiet mener at elevene har en åpenbar plikt til å møte til undervisningen. Vi er derfor glad for at vi nå har et strengere regelverk for å hindre skulk i videregående skole, enn vi hadde før. En fraværsgrense sender et klart signal til elevene om at dette ikke er greit. De har plikt til å møte opp på skolen. Hvis elevene ikke har faste rammer og lærer seg at møteplikt ikke er viktig, får de alvorlige problemer både i skolen og i arbeidslivet. Og jeg synes det er viktig å minne om at elever i videregående skole i Norge er svært heldige. De har rett til gratis utdanning, utført av gode lærere. Med rett følger også plikt. Elevene har en selvstendig plikt til å gjøre det beste ut av skolegangen.

Mye fravær er et problem ikke bare for dem som er fraværende, men også for andre elever, da det kan gå ut over undervisningen, klassedynamikken og gruppearbeid. Det sier seg selv at mye fravær går ut over elevenes læring, og at høyt fravær og høyt frafall henger sammen. For å finne gode løsninger på dette kreves det en rekke ulike tiltak. Regjeringens lærerløft, yrkesfagløft og ny lærerutdanning vil – sammen med strengere fraværsglement – på sikt bidra til å få frafallet ytterligere ned.

Kunnskap, dannelse og forberedelse til voksenlivet henger sammen. Skolen skal gi elevene alt dette. Fra-

værsglementet er et godt verktøy for lærerne, et verktøy som vi i Fremskrittspartiet vil beholde. Samtidig er det viktig at vi ikke skal være fastlåst. Det må være rom for fleksibilitet i praktiseringen av fraværsglementet, men vi mener det er mer naturlig å ta en større debatt om fraværsgrensen når sluttrapporten er klar.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:09:13]: Vi ønsker alle å redusere frafallet i videregående opplæring, men spørsmålet er hvordan vi får det til. Å være til stede, å få undervisning og ha andre rundt seg som står og sikrer deg når du er på vei opp i ukjent terreng i klatrevæggen, er en forutsetning for å lykkes.

Forskrift om nasjonal grense for udokumentert fravær ble innført fra og med skoleåret 2016/2017. Med udokumentert fravær på inntil 10 pst. per fag og rom for bruk av skjønn opptil 15 pst. får elevene vurdering. Deretter mister elevene mulighet for vurdering i fag. Nesten tre av fire av dem som startet på videregående skole i 2012, fullførte innen fem år. Men fraværsgrensen har knapt hatt betydning for disse elevene, da den kom inn i deres eventuelle siste skoleår for fullføring.

Hvordan fraværsgrensen faktisk påvirker gjennomføring av videregående, får vi først se når sluttrapporten etter følgeevalueringen leveres i 2020. Men om vi nå ser uheldige sider ved dagens praksis, bør vi hente oss inn før skaden blir uopprettelig. De elevene som er i videregående skole i dag, har ikke tid til å vente to–tre år. Det kan avgjøre deres framtid.

Senterpartiet ser at regjeringen slår seg på brystet og viser til at fraværet har gått ned etter at det nye regelverket trådte i kraft. Men fraværstatistikken kan ikke brukes som en fasit på at ordningen virker etter formålet. Senterpartiet støttet innføringen av en grense for fravær, men vi så også behovet for å bruke fornuft og ikke lage en for rigid ordning som skaper unødvendig byråkrati og rammer dem som trenger oppfølging, mest. Erfaringene vi har gjort oss nå, som regjeringen også kjenner godt til, viser at det er behov for justeringer. For det er vel ikke regjeringens intensjon at elever skal gå på skolen med feber når de åpenbart ikke har noe på skolen å gjøre, av hensyn til seg selv, læring og deres omgivelser? Det er vel heller ikke regjeringens intensjon at like tilfeller blir behandlet ulikt og registrert ulikt alt etter skolens og fastlegenes praksis. Eksemplene er mange flere.

Senterpartiet mener det er naturlig at fraværsglementet i størst mulig grad følger reglene i arbeidslivet. Det betyr at vi mener egenmelding må være greit når man f.eks. ikke er syk nok til medisinsk behandling, men har influensa, migræne eller lignende. Da mener vi det må være fornuftig å gi myndige elever rett til egenmelding og foresatte rett til å dokumentere årsaken til fraværet

for umyndige. Det er pussig å umyndiggjøre folk slik regelverket nå legger opp til.

Jeg vil særlig trekke fram Senterpartiets forslag om at egenmelding fra foreldre og foresatte eller myndige elever blir godkjent som gyldig dokumentasjon for fravær ved sykdom og andre velferdsgrunner, i inntil tre dager – og det er da Senterpartiets forslag, som jeg vil ta opp.

Presidenten: Representanten Marit Knutsdatter Strand har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Mona Fagerås (SV) [11:12:27]: Målet om å redusere udokumentert fravær fra undervisningen er alle partier enige om. Ingen elever får den undervisningen de trenger, uten å være til stede i klasserommet. Det store spørsmålet er om dagens fraværsgrense er et godt virkemiddel for å sikre at flest mulig elever får en god videregående opplæring.

Det var to mål med å innføre fraværsgrensen. Den skulle bidra til økt tilstedeværelse på skolen og redusere frafallet. Nå har vi forskning som viser at bare det ene målet nås. Fraværet er redusert, og det er viktig, men samtidig fører fraværsgrensen til at flere elever får «ikke vurdert», IV, i ett eller flere fag, og sannsynligheten for frafall øker. Det bekymrer meg sterkt.

Jeg mener det er ansvarsløst av kunnskapsministeren når han på denne bakgrunnen slår fast at fraværsgrensen er bra for alle elever, og at denne rapporten bør legge diskusjonen om fraværsgrensen død. Kunnskapsministeren sa i fjor at han ikke hadde tro på at det var noen sammenheng mellom fraværsgrense og økt andel elever som fikk «ikke vurdert». Den nye Fafo-rapporten beviser denne sammenhengen. Elevene som har størst behov for hjelp, blir rett og slett skjøvet ut. Det bekymrer meg at statsråd Sanner konkluderte på sviktede grunnlag, og at han nå så lettvent kan hevde at dette er en suksess.

Kunnskapsministeren burde ta Fafos forskning på alvor. Da er den eneste holdbare konklusjonen at fraværsgrensen er altfor rigid, og at den ser ut til å ramme utsatte grupper. Rapporten viser at SVs bekymringer knyttet til en statisk fraværsgrense har vært høyst reell, og at det er behov for ytterligere endringer. Ofte er det komplekse årsaker til at en elev har høyt fravær. Det kan handle om manglende motivasjon, mistrivsel, psykiske problemer eller en vanskelig familiesituasjon. Dagens fraværsgrense kan dessverre være til hinder for å få disse elevene på skolen. I stedet trengs nærvær, motivasjon, hjelp til livsmestring og tilrettelagt undervisning på skolen.

Debatten om fraværsgrensen kan ikke legges død. Når forskere advarer mot økt polarisering og frafall, må

det tas på største alvor. Det må man kunne forvente av hele landets utdanningsminister.

SV er ikke tilfreds med en politikk som skyver elever vekk fra skolen. Derfor foreslår vi en rekke justeringer i fraværsgrensen som kan motvirke dette, og jeg tar dermed opp de forslagene SV står bak i denne saken.

Presidenten: Representanten Mona Fagerås har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Carl-Erik Grimstad (V) [11:15:53]: Det er bred politisk enighet om å redusere frafallet i videregående opplæring, og det er derfor gledelig at rekordmange elever fullførte videregående i fjor. Med fullført videregående utdanning står ungdommene bedre rustet for videre utdanning eller arbeidsliv. Vi lever i en tid der kunnskap og kompetanse blir stadig viktigere, og da er det avgjørende å sikre at alle henger med.

Når rapporten fra Fafo og SSB viser at fraværet i videregående skole ble redusert med ca. 20 pst. siden innføring av fraværsgrensen, er dette svært gode tall. Det er også gledelig at rapporten viser at fraværsgrensen har hatt flest positive effekter for de mest utsatte elevene. For Venstre er imidlertid ikke oppmøtebestemmelser tilstrekkelig. Vi må sikre at elevene har gode lærere som gir tett oppfølging, og et lag rundt eleven som kan bistå med de utfordringer eleven har.

For Venstre vil en fortsatt satsing på lærere være det viktigste grepet i skolepolitikken. Vi har fått på plass en masterutdanning for lærere som gjør at en større andel av studentene nå søker seg til lærerutdanningen. Vi har hevet statusen ved bl.a. å innføre karakterkrav, og vi har fått på plass et videre- og etterutdanningstilbud på stadig flere områder.

For å forhindre frafall må man imidlertid også bygge et lag rundt eleven. Elever med høyt fravær har gjerne utfordringer vi må ta tak i. Vår langvarige satsing på skolehelsetjenesten er viktig i den forbindelse. Jeg mener også at grepet med å endre tittelen «helsesøster» til «helsesykepleier» var viktig for å nå ut til flere. Det åpner for flere menn i skolehelsetjenesten, og for noen kan det senke terskelen for å få hjelp. For Venstre er det også viktig med flere profesjoner i skolehelsetjenesten. Vi trenger bl.a. flere psykologer, slik at samtaletilbudet er tilgjengelig der ungdommene er, og når de trenger det.

Venstre har vært kritisk til fraværsgrense fordi vi er redd for at noen elever kommer svært dårlig ut. Vi har derfor vært opptatt av at den må evalueres, og at vi må se på nye tiltak når evalueringen er ferdig. For Venstre vil det da være naturlig å se flere faktorer i sammenheng. Dersom andelen elever som stryker, øker fordi høyere fravær gjør at man ikke får karakter, er det beklagelig. Vi må sørge for at alle elever får mulighet til å utnytte sitt potensial. For noen er ikke antall dager med oppmøte

avgjørende for hva de får med seg. Noen får lite ut av videregående til tross for at de møter opp hver dag, mens andre kan få svært gode resultater med dårlig oppmøte. Derfor er det viktig at vi i evalueringen av fraværsgrensen tar høyde for at elever er forskjellige, at de lærer på ulike måter, og at de trenger ulike former for tilrettelegging for å prestere.

Når evalueringen foreligger, vil det også være viktig å lytte til skolenes og lærernes erfaringer med fraværsgrensen. Som ellers i skolepolitikken har vi tillit til at skoleeiere, rektorer og lærere har de beste forutsetningene for å tilrettelegge undervisningen for sine elever. Det er derfor viktig at vi ikke begrenser deres muligheter for tilpasning gjennom et altfor rigid fraværsgrenseregime.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [11:19:11]: Fraværsgrense i videregående skole er et hjelpemiddel for å sikre at flest mulig elever gjennomfører. Det er ikke et mål i seg selv, men et virkemiddel. Saksordfører har redegjort for det vi til nå vet om konsekvensene av innføringen, slik det framgår av rapporten fra SSB og Fafo. De foreløpige tallene viser et betydelig redusert fravær, men det er likevel for tidlig å konkludere på hvordan fraværsgrensen påvirker gjennomføringen, før vi mottar andre delrapport våren 2020.

Det er en sentral oppgave å sikre at flest mulig elever gjennomfører videregående skole, og vi er enige om at gjennomføringsnivået har vært for lavt over lang tid. En liten økning i senere tid – opp mot 75 pst. – forteller om en positiv utvikling, selv om vi likevel er langt unna måltallene der ni av ti fullfører.

Det er derfor av stor betydning at vi framover fokuserer på ulike måter å få flere til å fullføre på. Særlig på yrkesfag har vi sett at frafallet er stort. Det er derfor nødvendig å sette inn en bredde av tiltak. Fraværsgrensen og hvordan den fungerer, er et av dem, men vi vet at det også er andre tiltak som kan bidra til å øke fullføringsprosenten. Et målbevisst arbeid med det psykososiale skolemiljøet, med tett oppfølging av elever i risikozonen, er et viktig tiltaksområde.

Mjaavatn og Frostad viser i sin forskning fra NTNU at sosial opplevelse, altså ensomhet og sosial relasjon til lærer, forklarer 25,4 pst. av årsaken til frafall. Den aller sterkeste faktoren er ensomhet. Vi gjenkjenner dette også i KS' nye Utenfor-regnskap, som konkluderer med viktigheten av å forebygge framfor å reparere. Den type forskning viser oss at innsatsen mot frafallet må angripes fra flere hold, med ulike typer redskap.

Det er etter Kristelig Folkepartis syn også viktig å understreke betydningen av arbeidet de fire regjeringspartiene har gjort for tidlig innsats, og ikke minst innføringen av lærernormen. Færre elever per lærer gir tettere og bedre oppfølging av den enkelte elev i grunnskolen og

legger til rette for et bedre grunnlag for å mestre overgangen fra grunnskole til videregående skole. Også et styrket arbeid mot mobbing gjennom et bedre lovverk og innføring av mobbeombud i alle fylker må vi ha grunn til å tro gir et forsterket fokus på forebygging av psykososiale problemer. Dette er en satsing som må videreføres.

Det er også andre tiltak som fokuserer på å redusere frafall, som f.eks. satsing på yrkesfaglærernes kompetanse. Det gjøres spennende forsøk rundt omkring i ulike landsdeler. I egen landsdel kjenner vi både Lindesnesloen og Venneslabrua, som tar tak i de utfordringene som kanskje de svakeste har, for å få til gode oppfølgingstiltak sånn at de kan gjennomføre.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:22:31]: Arbeidet for å øke gjennomføringen i videregående opplæring er høyt prioritert av regjeringen. Pilene peker i riktig retning, nesten 75 pst. av de som startet videregående i 2012, fullførte innen fem år. Det er den høyeste andelen noensinne. Men selvsagt skal vi gjøre mer. Derfor har vi som mål at innen 2030 skal ni av ti fullføre videregående skole. Vi vil fortsette å utvikle og gjennomføre politikk for å oppnå dette.

Tilstedeværelse på skolen er en forutsetning for å lære. Elever som kan fagene sine godt, har også bedre muligheter til å fullføre videregående. Derfor skal vi glede oss over at forskerne slår fast at fraværsgrensen har redusert fraværet med 20 pst. i gjennomsnitt, særlig når de mest utsatte elevene har redusert fraværet sitt mest. Når elevene er mer på skolen, kan skolene hjelpe dem som trenger det. Derfor må tiden hvor vi diskuterer om vi skal ha fraværsgrensen, være over. Det er mye viktigere at vi diskuterer hvordan flere skal gjennomføre videregående.

Forslagsstillerne peker på at fraværsgrensen kan ha gitt økt risiko for at noen elever ikke får karakter. Foreløpig viser de faktiske tallene at det er flere, ikke færre, elever som får karakter etter innføringen av fraværsgrensen. Det er derfor feil når det hevdes at flere får «ikke vurdert».

Det er viktig at utsatte elever får den støtten de trenger til å fullføre utdanningsløpet. Da trengs det en rekke ulike tiltak. Et viktig grep er å starte tidlig. Derfor har vi innført en plikt for skolene til å gi intensiv opplæring til elever på 1.–4. trinn som henger etter i lesing, skriving eller regning. Et annet viktig grep er å gi alle en god overgang fra grunnskole til videregående. Derfor utreder vi nå hvordan fylkeskommunene kan få et utvidet og helhetlig ansvar for ungdom i aldersgruppen 16 til 24 år. Vi vil at flere skal få tilbud om mer grunnskoleopplæring før de begynner i videregående skole, dersom det er nødvendig.

Forslagsstillerne vil endre fraværsgrensen og mener at den er for rigid. De ønsker at skolene skal få større anledning til å bruke skjønn. Jeg vil minne om at det i dagens regelverk allerede er fleksibilitet og mulighet for å bruke skjønn. Elevene kan ha 10 pst. udokumentert fravær i hvert fag før det får betydning for fraværsgrensen. Det er også slik at rektor kan bruke skjønn ved inntil 15 pst. fravær.

La meg også vise til at fraværsgrensen nå evalueres, og at sluttrapporten vil komme våren 2020. Etter den tid vil det være helt naturlig både å evaluere og eventuelt komme tilbake med justeringer dersom det er nødvendig.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Martin Henriksen (A) [11:25:54]: Det udokumenterte fraværet har gått ned i den videregående skolen. Det kan vi slå fast, og det er svært positivt. Elevene skal være på skolen, og det er riktig å forvente og kreve det. Det vi imidlertid ikke har en god oversikt over, er det totale fraværet i videregående skole. Det er fordi oversikten omfatter nedgangen eller økningen i det udokumenterte fraværet, for det er det som fraværsgrensa handler om. Statistikken viser altså hvor mye fravær man får ført på vitnemålet. For å ta et eksempel: Hvis man før innføringen av fraværsgrensa var borte én dag i måneden, fikk man udokumentert fravær. Hvis man etter innføringen av fraværsgrensa er borte én dag i måneden og får dokumentert sitt fravær, har man det samme fraværet, men det er ulik statistikk.

Det er positivt at det udokumenterte fraværet går ned, men vi har ønsket oss en totaloversikt over fraværet i skolen for å få vite hvor mye elevene faktisk er på skolen.

Mitt spørsmål til statsråden er: Når evalueringen snart skal ferdigstilles, vil han ta initiativ til å få en slik oversikt over det totale fraværet?

Statsråd Jan Tore Sanner [11:27:04]: Hvis jeg tolker representanten Henriksen riktig, ber Arbeiderpartiet om at vi skal ha enda mer rapportering fra skolen. Det er jo slik spørsmålet må tolkes. I andre skoledebatter peker Arbeiderpartiet på at det er for mye rapportering. Med andre ord: Vi må tenke igjennom hva vi faktisk ønsker rapportering på. Jeg mener det er viktig at vi har en oversikt over det udokumenterte fraværet. Vi følger med på viktige parametere, nemlig at det er flere som fullfører, det er flere – ikke færre – som får karakter i fagene, og vi ser at det udokumenterte fraværet går ned. Det må være det viktigste. Jeg ser det ikke som en sentral oppgave å be om enda mer rapportering fra skolene. Jeg tror nok at både skolene og lærerne opplever at det er tilstrekkelig med rapportering allerede.

Martin Henriksen (A) [11:28:02]: Årsaken til at jeg spør om det, er at også den forrige statsråden antydte at det kunne være aktuelt med en slik oversikt. Grunnen til det er for det første at dokumentert fravær er noe som skolene har oversikt over, og det ville ikke være en stor jobb for dem å rapportere det inn samtidig som man rapporterer inn det udokumenterte fraværet og nedgangen i det. Den andre årsaken er at når man viser til nedgangen i det udokumenterte fraværet, er det lett å tro at det betyr at elevene er så og så mye mer på skolen. Men det trenger ikke å være tilfellet dersom de har fått dokumentert fravær for det. Poenget her er – som også regjeringa har hevdet, og som Arbeiderpartiet er enig i – at det er et poeng å vite hvor mye elevene faktisk er på skolen. Fafo har gjort sin evaluering. De har tidligere advart mot å si noe absolutt om hvordan endringene i fraværet har vært, for det var sannsynligvis forskjeller i hvordan man førte fravær før fraværsgrensa ble innført. Dette gir oss også muligheter til å få vite mer om situasjonen på skolen og mer om hva slags tiltak man trenger for å sørge for mer nærvær.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:29:07]: Jeg oppfattet ikke at det var et spørsmål på slutten av innlegget. La meg bare slå fast at min terskel for å innføre enda mer rapportering er ganske høy. Det betyr ikke at jeg avskriver det forslaget. Vi må selvsagt se på det når vi går inn i evalueringen. Der jeg derimot mener at det er grunn til både å forske mer og å se på utfordringene, er i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående, for de utfordringene som en del elever og elevgrupper har, starter ikke på videregående. For veldig mange starter de tidligere. Vi vet at det er en sammenheng mellom stort fravær på ungdomsskolen og stort fravær på videregående skole. Vi vet også at mange av de elevene som har de svakeste karakterene, har mindre mulighet til å fullføre og bestå. Disse utfordringene mener jeg at vi bør ta tak i for å nå vårt felles mål, nemlig at flere elever skal fullføre og bestå.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:30:15]: Lærere, rektorer og fastleger opplever frustrasjon rundt praktiseringen og håndhevingen av reglene for fraværsgrensen. Fastleger har det så travelt at de spør om elevene står i fare for å få «ikke vurdert» før de tar inn elevene til legetime.

Ser statsråden at det er et behov for å endre et byråkratisk system som beslaglegger tid for allerede belastede fastleger, eller har ikke regjeringen tillit til at elevene og deres foresatte kan attestere fravær som skyldes sykdom eller andre sosiale forhold?

Statsråd Jan Tore Sanner [11:30:48]: La meg bare fastslå at det er fleksibilitet i fraværsgrensen. Det er slik

at man kan ha 10 pst. udokumentert fravær i hvert fag. I tillegg har rektor mulighet til å utøve skjønn med inntil 15 pst. fravær.

Så er også jeg kjent med at mange fastleger opplever at de har fått økt trykk etter innføringen av fraværsgrensen. Det er ett av flere forhold som jeg mener vi bør se på når vi skal evaluere fraværsgrensen etter at vi har fått den siste rapporten våren 2020. Men jeg mener det nå vil være galt å ta tak i enkeltelementer i fraværsgrensen og begynne å justere på dem før vi har fått den siste rapporten.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:31:43]: Fleksibiliteten i dagens regelverk strekker ikke til for alle elever. Utfordringer og usunt stress handler om at det er en sammenheng mellom støtte og krav. Når elever mister grunnlag for vurdering i fag og ikke klarer å leve opp til kravene som blir stilt til dem, hvordan mener statsråden at elevene skal kunne finne støtte og motivasjon til å prestere i øvrige fag og skolegang?

Statsråd Jan Tore Sanner [11:32:12]: Her mener jeg at det ikke er fraværsgrensen som er problemet. Det er andre forhold som bidrar til at mange elever opplever press og stress, at flere elever sliter på videregående skole, og at mange sliter med å fullføre. Jeg mener at vi må ta tak i de utfordringene.

Fraværsgrensen har bidratt til at vi har fått oppmerksomhet rundt det problemet at en del elever er for mye borte fra skolen og har for høyt udokumentert fravær. Fraværsgrensen i seg selv løser ikke alle utfordringer, men bidrar til at vi får flere fakta på bordet, og at læreren, skolen og laget rundt kan bidra til at vi løfter og hjelper de elevene som sliter, og bidrar til at flere fullfører og består.

Mona Fagerås (SV) [11:33:07]: To videregående skoler i Oslo har ordninger med en mer fleksibel skoledag. Oslo bystyre vedtok 26. april i fjor at elevene skulle sikres en mulighet til en fleksibel skoledag der dette var ønskelig fra skolens side. Vedtaket hadde sin opprinnelse i forslaget fra Ungdommens bystyre, og begrunnelsen var at mange elever i Oslo-skolen opplever skoledagen som lite fleksibel og mener at fraværsgrensen har forsterket dette problemet. Tilbakemeldingene fra lærere og elever har ved begge skolene vært veldig positive. Det har siden den gang oppstått usikkerhet om hvorvidt fleksibel skoledag er i strid med gjeldende forskrift om fraværsgrense – nasjonale rammer som skal sikre elevene et likeverdig opplæringstilbud. Oslo kommune har derfor bedt Udir om en avklaring, men venter fremdeles på svar. Er ministeren kjent med at Oslo kommune har hatt en henvendelse til Udir, og hvordan

stiller statsråden seg til slike lokale løsninger, som de har gode erfaringer med?

Statsråd Jan Tore Sanner [11:34:11]: På generelt grunnlag er jeg positiv til forsøk. Der har både skolene og skoleeier en stor grad av handlingsrom. Men når det gjelder den konkrete saken og den konkrete henvendelsen til Utdanningsdirektoratet, kjenner jeg ikke til det. Jeg synes det er naturlig at jeg avventer å ha synspunkter på det til vi har fått den faglige vurderingen fra Utdanningsdirektoratet.

Mona Fagerås (SV) [11:34:38]: Hvis jeg i mitt innlegg sa noe feil, har jeg lyst til å beklage det.

Det som er på det rene i denne sammenhengen, er at forskere argumenterer med at fraværsgrensen har bremset den positive nedgangen i andelen som får «ikke vurdert», og at elevene med høyt fravær nå har større risiko for å få «ikke vurdert».

I evalueringsrapporten I fraværsgrensens dødsvinkel er et sentralt funn at fraværet er betydelig redusert, men at det er økende risiko for at fratallet øker. Forskerne peker på at risikoen har økt for ikke å få vurderingsgrunnlag i ett eller flere fag, særlig for de mest sårbare elevene. Jeg håper ministeren kan si litt om hva han tenker om disse funnene.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:35:34]: Jeg mener at Fafo-rapporten er viktig. Det er et viktig bidrag til diskusjonen om fraværsgrensen og ikke minst om hva vi kan gjøre for elevene som er mest sårbare eller mest utsatte, som står i fare for ikke å få karakter. Mitt poeng er at det ikke er slik at færre har fått karakter – det er flere. Men det er beregnet en risiko, hvor de har sett på kurven, og hvis kurven over nedgangen blant dem som ikke fikk karakter, bare hadde fortsatt, ville det kanskje vært en større nedgang enn det har vært til nå. Vi vet jo at kurver ofte vil flate ut, så jeg ville ikke lagt altfor stor vekt på det. Men den problemstillingen de reiser, om at det er elever og elevgrupper som er utsatt, mener jeg kanskje er en av de aller viktigste diskusjonene: Hvordan kan vi bidra til at flere av dem fullfører og består? Jeg pekte i mitt replikk svar til Martin Henriksen også på at vi da må se på ungdomsskolen og hvordan vi kan bidra til at flere får en bedre overgang, og at flere faktisk fullfører.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

Mona Fagerås (SV) [11:37:04]: Fraværsgrensen er et utilbørlig hinder for at ungdommer kan delta og engasjere seg i politisk arbeid. Utdanningsdirektoratets tolkning av fraværsgrensen i videregående opplæring medførte at klimastreikende ungdommer fikk ugyldig

fravær for å delta i den landsomfattende klimastreiken 22. mars.

Politisk streik er en demokratisk rettighet for arbeidstakere i Norge, og dette bør også gjelde for elever. Der forbundskansler Angela Merkel hyller de klimastreikende ungdommene i Tyskland, møtes norske elever med liten forståelse fra den norske regjeringen. Ja, kunnskapsministeren har til og med gjort det til et poeng at de såkalte klimapolitiske toppmøtene med ungdommenes representanter fra bl.a. Natur og Ungdom skulle legges til etter skoletid. Jeg undres på om dette er en praksis han etterlever i møte med andre organisasjoner og lobbyister som kunnskapsministeren inviterer til departementet.

Det ser ut som om regjeringen vil bruke fraværsgrensen til å kvele klimastreiken, og det er tydelig at de synes elevenes klimakritikk er ubehagelig. Nå gjør ungdom verden over sitt for å møte klimakrisen. Da må de få takk, ikke straff, for at de vil ta vare på jordkloden vår og framtiden vår.

I Utdanningsdirektoratets rundskriv om fraværsgrensen står det:

«Elevene kan likevel få halvårsvurdering med karakter og standpunktkarakter, hvis han eller hun kan dokumentere at fraværet utover 10 prosent kommer av

- helse- og velferdsgrunner
- arbeid som tillitsvalgt
- politisk arbeid
- hjelpearbeid (...)

Videre står det at dersom fraværet skal unntas, må det dokumenteres.

Når det gjelder fravær av politiske grunner, kan dette dokumenteres av en politisk organisasjon. Unntaksbestemmelsen har tidligere blitt tolket og praktisert ulikt, slik at elever som har deltatt i politisk streik, enkelte steder ikke har fått fraværet ført opp som ugyldig.

Barn og unges stemmer fortjener å bli hørt. Barn og unges demokratiske rettigheter må ivaretas. Barn og unges politiske engasjement må støttes, ikke straffes.

På denne bakgrunn har SV fremmet et forslag i denne saken, som sier:

«Stortinget vil be regjeringen gjøre nødvendige endringer i reglene eller tolkningen av reglene om fraværsgrensen, slik at deltakelse på større arrangementer og politiske streiker omfattes av unntaksregelen (...)

Turid Kristensen (H) [11:40:25]: Det gleder meg at det som framkommer i debatten her i dag, ikke bare er en bred enighet om et ønske om å ha lavere fravær og økt gjennomføring, men også om å sørge for god oppfølging, at vi skal ha høye forventninger til alle elever,

men ikke minst sørge for god oppfølging for de elevene som trenger det mest. Det har også regjeringspartiene vært tydelige på her i dag.

Det er derfor underlig når det i salen i dag blir påstått at regjeringen mangler evne og vilje til å følge opp funnene i de to delrapportene. Jeg synes å se at det har blitt et mønster der opposisjonspartiene forsøker å fremme representantforslag for å komme regjeringen i forkjøpet i et arbeid som allerede pågår. Da vi innførte fraværsgrensen, var det tydelig at denne skulle evalueres etter tre år. I denne prosessen har vi fått to delrapporter, og jeg mener det vil være mer enn underlig om vi nå skulle begynne å iverksette tiltak før vi har fått det fulle kunnskapsgrunnlaget. Vi har vært tydelige; dette skal følges opp.

Så har jeg lyst til å bemerke at SVs representant Mona Fagerås gjentok, som hun har gjort i andre sammenhenger, en påstand om at statsråden og regjeringen vil legge debatten om fraværsgrensen død. Det blir ikke mer riktig om man gjentar det flere ganger. Dette ble også korrigert i merknadene våre. Det vi har sagt, er at vi kan legge debatten om innføring av fraværsgrensen død, men selvfølgelig skal vi følge opp evalueringen og fortsette debatten om fraværsgrensen for å være sikre på at vi får en fraværsgrense i framtiden som faktisk tjener elevene på en best mulig måte, og se på om noe bør endres eller justeres.

Jeg opplever at det som skjer når man holder på på denne måten, er at man lager seg en alternativ virkelighetsbeskrivelse for å kunne debattere og argumentere mot noe som faktisk ikke er sant. Jeg vil foreslå for representanten at hun når hun sjekker kart og terreng, heretter forsøker å endre kartet istedenfor terrenget. Det fungerer sjelden veldig godt. Det er enklere å justere seg inn etter den virkeligheten som allerede er der.

Til sist vil jeg kommentere: Det blir sagt her at regjeringspartiene slår seg på brystet og har en skrytliste. Nei, men vi gleder oss stort over framgangen som er. Vi kommer til å fortsette å arbeide, slik vi allerede har snakket mye om i dag, for å sørge for at elevene i den videregående skolen får den beste videregående skole vi kan gi dem, og at enda flere klarer å fullføre og bestå.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [11:43:39]: Debatten går inn for landing, men jeg tenker at det er viktig å poengtere at debatten dreier seg mye om kunnskapsgrunnlaget som Fafo legger fram. I en Fafo-rapport fra i fjor er det tatt opp at praktiseringen av fraværsgrensen har ført til mer stress og større frafall blant de mest utsatte elevene. Dette advarte Senterpartiet mot da fraværsgrensen ble innført. Kunnskapsministeren tok ikke tak i dette da og gjør det heller ikke nå. Verken skolene eller elevene og deres foresatte har verktøyet de

trenger for å takle dette. Regjeringspartiene skyver utfordringene foran seg fram mot sluttrapporten, som kommer i 2020, men stortingsflertallet vedtok allerede i 2016, på bakgrunn av erfaringene med fraværsgrensen fram til da, å vurdere endringer i fraværsglementet, særlig vurdere å gi skolene større mulighet til å bruke skjønn i håndhevingen av fraværsglementet. Å føre fravær og stille krav til oppmøte var ikke noe nytt i 2016.

Diskusjonen rundt kjøreopplæring er også blitt løftet i nyere tid. Senterpartiet mente at kjøreopplæring som foregår i skoletida, ikke bør bli regnet som fravær, og vi mener det fortsatt.

Tidlig i 2016 ba Stortinget regjeringen om å gå i dialog med skolene om å forbedre fraværsglementet, og viste da særlig til det høye dokumentasjonskravet, helse- sykepleiernes rolle og skoleledernes mulighet til å utøve skjønn. Denne oppfordringen må vi komme med i dag også, og vi opplever ikke at dialogen er god nok.

Det er bra at regjeringen vil ha en følgeevaluering, men dette er det jo ingen tvil om at Stortinget har vært veldig aktive og tydelige i sin bestilling av, og at vi har forventet dette ved gjennomføringen av en nasjonal fraværsgrense fra skoleåret 2016/2017. En fraværsgrense har som sagt vært praktisert i ulike former i lang tid. Det er veldig synd at Stortinget ikke har samme vilje til å ta styring i dag. Vi kommer til å fortsette å stå på for å rette opp baksiden av medaljen, som vi ser at ikke har de tilsktede hensiktene vi ønsket oss da fraværsgrensen ble innført, og som vi også trodde flertallet i Stortinget delte, men som vi nå fortsatt må løfte.

Presidenten: Representanten Mona Fagerås har hatt ordet to ganger tidligere, og får ordet til en kort merknad på inntil 1 minutt.

Mona Fagerås (SV) [11:46:19]: Jeg må få svare representanten Turid Kristensen. Jeg lager ikke en alternativ virkelighetsbeskrivelse, jeg siterer faktisk en Fafo-rapport. Høyre burde tatt Fafos forskning på alvor. Der er eneste holdbare konklusjon at fraværsgrensen er altfor rigid, og at den ser ut til å ramme utsatte grupper. Det gir en åpenbar grunn til å ha en skikkelig gjennomgang av ordningen, sånn at den kan bli mer fleksibel.

Gjeldende bestemmelse av fraværsgrensen gir ikke skolene gode nok muligheter til å følge opp de elevene som trenger ekstra støtte. Sånn som reglene praktiseres i dag, slår den sosialt skjevt ut. Erfaringer fra Oslo tyder på at fraværsgrensen i hovedsak virker positivt for de flinke elevene og de ressurssterke elevene, men ikke i samme grad for elever med lave inntakspoeng, minoritetsspråklige elever og dem som sliter med sammensatte problemer. Sånn kan vi ikke ha det i norsk skole.

Turid Kristensen (H) [11:47:39]: Det er kanskje ikke så rart at kartet stemmer dårlig med terrenget når man er litt dårlig til å lese kartet, for det var ikke dette jeg sa i mitt innlegg da jeg sa at representanten tegnet opp en alternativ virkelighetsbeskrivelse. Det er ingen som bestrider funnene i den delrapporten som foreligger, men det som ikke stemmer med virkeligheten, er at regjeringspartiene og regjeringen ikke vil følge den opp, og i hvert fall den gjentatte påstanden om at vi har sagt at vi skal legge debatten om fraværsgrensen død. Det har vært korrigert mange ganger. Det vi har sagt, er at vi kan legge debatten om det er riktig å ha en fraværsgrense, død, men at vi selvfølgelig skal følge opp de rapportene som er lagt fram, ikke minst gjennom den endelige evalueringen.

Jeg ser veldig fram til å få den evalueringen, for poenget er at vi ikke vet hva som fungerer godt og ikke godt. Det er påpekt en del utfordringer, som også flere har snakket om her i dag, og det skal vi ta på alvor. Jeg håper at når vi er ferdig med den evalueringen, har vi klart å korrigere det vi eventuelt trenger å korrigere, og med det fått en enda bedre fraværsgrense. Men jeg synes det er greit at vi forholder oss til virkeligheten når vi debatterer saker i denne salen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [11:49:00]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker (Innst. 260 S (2018–2019), jf. Dokument 3:7 (2018–2019))

Presidenten: Etter ønske fra kontroll- og konstitusjonskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til inntil seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Svein Harberg (H) [11:49:44] (ordfører for saken): Riksrevisjonens undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker har hatt som mål å vurdere hvordan nasjonale og vesentlige regionale interesser blir ivare tatt i kommunal arealplanlegging, og hvordan innsigelsesinstituttet fungerer som verktøy for å ivareta disse interessene. Jeg vil takke komiteen for konstruktiv dialog og konstruktivt samarbeid om saken, og jeg antar at

SV selv vil kommentere sine merknader og mindretallsforslag.

Stortinget forutsetter gjennom lovgivning hvilke nasjonale og regionale interesser som spesielt skal ivaretas i arealplanlegging. Dette er f.eks. jordvern, naturmangfold, barn og unges interesser, trafikksikkerhet, vern om strandsone eller andre naturområder som det skal tas spesielt hensyn til. Samtidig som disse hensynene skal ivaretas, er det i plan- og bygningsloven gitt mulighet for at den enkelte kommune kan tilpasse sine planer gjennom myndighet til å dispensere i spesielle tilfeller. Denne muligheten er gitt fordi det noen ganger kan være flere hensyn som må veies opp mot hverandre. Myndigheten er dog ikke gitt for å kunne sette til side de hensyn Stortinget har forutsatt. Innsigelsesinstituttet skal sikre at de overordnede interessene blir ivaretatt der de lokale planmyndigheter ikke selv ivaretar dette på en god nok måte. På denne måten kan en balansere muligheten for lokal praktisk tilpasning som ikke kan fanges opp i nasjonal lovgivning, med fortsatt ivaretagelse av de nasjonale og regionale interessene.

Min oppfatning er at dette er en ordening som fungerer godt. Jeg legger merke til at Riksrevisjonen tar utgangspunkt i en risiko for at de overordnede hensyn ikke blir fulgt opp, og det synes som om Riksrevisjonen er bekymret med utgangspunkt i at antall innsigelser går ned. Etter min mening ville det ideelle være om alle planer ble laget på en sann måte at det ikke var behov for innsigelser, og at dispensasjoner ble brukt på en sann måte at innsigelser ikke var nødvendig. Mitt inntrykk er som sagt at dialogen mellom fagmiljøene er god, og at de i stadig større grad oppnår felles forståelse for de prioriteringer som skal og må gjøres underveis i planarbeidet. Da kan innsigelser unngås. Dette er god bruk av både økonomi og ressurser.

Komiteen har likevel merket seg at Riksrevisjonen i sine hovedfunn peker på viktige forbedringspunkter. Fylkesmennenes funksjon for å samordne statlige innsigelser er en ordening som er bra for kommunene, men når det synes å resultere i lukkede prosesser som ikke gir innsikt i hva aktørene i prosessen mener, gir det grunn til bekymring. Både åpenhet, forutsigbarhet og gode rutiner på protokollering synes å være mulig å forbedre og må være en forutsetning for videre praksis.

Riksrevisjonen peker også i sin rapport på at det er store forskjeller mellom fylkene i organiseringen og styringen av planforum. I noen fylker fungerer planforum veldig bra, bidrar til bedre planer og dermed færre innsigelser. I andre fylker fungerer det dårlig, og det er stor variasjon i hvor flinke kommunene er til å melde saker inn til planforum. Her er det altså et forbedringspotensial, og mye tyder på at de gode eksemplene må kunne brukes til hjelp for de fylkene som ikke får det til.

Dispensasjoner, innsigelser og påfølgende klager danner et komplekst bilde av bakgrunn og årsaker. For å få svar på om systemet vi har rundt planbehandlingen i dag, fungerer, er det derfor svært viktig å få på plass gode data. Riksrevisjonen peker på at det er store svakheter ved kvaliteten på styringsinformasjonen departementet bruker i dag. Dette knytter seg i hovedsak til usikkerheten omkring innrapporteringsrutinene. Alt tyder på at det er en underrapportering på bruk av dispensasjoner. Det er heller ikke mulig å se omfanget i de forskjellige sakene. Statsråden peker på at SSB allerede er i gang med et arbeid for å forbedre rapporteringskravene og veiledningen til disse. Jeg er glad for at statsråden er tydelig på at dette skal følges opp videre for å få bedre grunnlag for vurdering av om virkemidlene ivaretar overordnede interesser.

Jeg har selv vært ordfører og må innrømme at det til tider var stor frustrasjon over innsigelser. De kom fra mange hold med forskjellig begrunnelse, de var ikke samordnet, og det var lite dialog i forkant for å løse dem. I dag sitter jeg med en oppfatning av at det fungerer langt bedre. Det er bra. Jeg fastholder håpet om så godt planarbeid og samarbeid mellom etater at antallet innsigelser fortsetter å gå ned, samtidig som nasjonale og vesentlige regionale interesser blir ivaretatt. Alle er jo til syvende og sist opptatt av innbyggernes ve og vel.

Magne Rommetveit (A) [11:54:48]: Det er ei viktig sak me handsamar her i dag. Eg vil takka saksordføraren for eit godt arbeid med saka og visa til hans innlegg før meg.

Målet med Riksrevisjonens rapport har vore å undersøka korleis nasjonale og regionale interesser vert handsama i samband med kommunal arealplanlegging. Motsegnsinstituttet skal vera eit bidrag til å vareta nasjonale og vesentlege regionale interesser på området. Døme på dette er jordvern, strandsone, naturmangfold, folkehelse, kulturminne, reindrift, interessene til born og unge, trafikktryggleik og skredfare.

Me veit at bruken av motsegner for å vareta nasjonale og viktige regionale interesser i plansaker er stramma inn, og at det vert lagt meir vekt på lokal handlefriheit i kommunal arealplanlegging. Denne avgjerda er fleirtalet einig i. Men nettopp då er det viktig at dei nasjonale måla som motsegnsinstituttet skal vareta, vert følgde godt nok opp. Fleirtalet i komiteen meiner at eit klart mål må vera å gje så gode føringar og ha så god dialog og forståing i planarbeidet i kommunane at det ikkje vil vera behov for motsegner.

Departementet har oppdatert retningslinene for bruk av motsegner. Riksrevisjons rapport syner at dette, saman med den utvida funksjonen til fylkesmennene med samordning av dei statlege motsegnene, har ført til

at dei no er betre grunngeivne enn dei var tidlegare. Dette er viktig, for det gjev større forståing og ikkje minst større aksept for dei motsegnene som vert fremja.

Regionalt planforum bidreg lite for å samordna interesser og redusera talet på motsegner. Komiteen har merka seg at statsråden er samd med Riksrevisjonen i at regionalt planforum har eit forbettringspotensial i nokre fylke. Eg reknar med at departementet vil følgja opp dei fylka det gjeld.

Openheit er viktig i samfunnet vårt, også i denne saka. Fylkesmennene er av departementet gjevne ein utvida funksjon med å samordna statlege motsegner og til å avskjera slike. Eg er einig med Riksrevisjonen i at dersom dette skjer i lukka prosessar, utan openheit om kva som er dei ulike interessene, og at eventuelle dialogmøte ikkje kan dokumenterast gjennom referat, så kan dette vera problematisk. Manglande openheit og ein føreseieleg planprosess er heller ikkje i samsvar med dei krava som lova set.

Motsegnsinstituttet er, som fleirtalet i komiteen legg vekt på, eit godt hjelpemiddel for å vareta nasjonale og regionale interesser når desse ikkje vert vareteke gjennom planarbeidet. Eit klart mål må vera så gode føringar, så god dialog og så god forståing i planarbeidet i kommunane at det ikkje er behov for motsegner.

Nils T. Bjørke (Sp) [11:58:25]: Fyrst vil eg takka saksordføraren for godt arbeid.

Senterpartiet er sterkt tilhengjar av lokalt sjølvstyre. Me er opptekne av at dei som bur nærast, kjenner utfordringane best. Difor meiner me det er rett at både fylkeskommunane og fylkesmennene er atterhaldne med å fremja motsegner. Me meiner difor det er bra at det vert færre motsegner, og det kan verka som om lokale styresmakter har fått meir innverknad på lokal utvikling.

Senterpartiet sluttar seg til innstillinga frå fleirtalet i komiteen, og saksordføraren har gjort godt greie for dei utfordringane som finst. Men samstundes som me ønskjer lokalt sjølvstyre, er me klare på at det er område som samla sett er så viktige for oss at ein må ha nasjonale føringar. Eg vil spesielt peika på jordvern, som òg er viktig for å fremja naturmangfald. Eg forstår godt SV, som har ein mindretalsmerknad om dette, og som meiner at ein må fokusera endå meir på dette, men eg merkar meg at dei er meir opptekne av naturmangfald og friluftsliv og ikkje ser ut til å ha same omsorga for jordvern.

Riksrevisjonen peikar på manglar ved regionalt planforum, og at det varierer i kva grad dei fungerer i dag. I desse møta skal ein så tidleg som mogleg få avklart spørsmål om ulike interesser mellom kommunar, fylke og sektorstyresmakter. Drøfting i planforum er særleg naudsynt for kommuneplanane, men òg for kommune-

delplanar og større reguleringsplanar. Det kjem fram at desse foruma, som skal kartleggja og samordna interesser, har ulik tilgang til ressursar, leining og sekretariat. Dette må ein gjera noko med.

Eg er av den oppfatninga at lokalt og regionalt arbeid rundt planprosessar er godt utviklingsarbeid. Dessverre har me dei siste åra sett at det har vorte mindre pengar til lokalt utviklingsarbeid i fylkeskommunane. Det er viktig at regionale planforum vert prioriterte.

Det er bra med samordning frå fylkesmannen av motsegner, men ein må sikra at det vert openheit om desse prosessane, slik at alle partar kan vera trygge på at deira synspunkt har vore skikkeleg vurderte. Det er difor viktig med referat frå desse møta.

Når det kjem til rapporteringstala, meiner Riksrevisjonen at det er naudsynt å ha ein betre oversikt over dei dispensasjonane som vert gjevne. Eg vil understreka at Riksrevisjonen meiner at ein må sørgja for tydelegare krav til rapporteringa frå fylkesmennene for å betra kvaliteten på KOSTRA-tala om motsegner, og betra kunnskapen om dispensasjonspraksisen til kommunane.

Når det vert færre motsegner og færre søknader som går til departementet, vert eg litt uroa over påpeikinga frå Riksrevisjonen om at færre av motsegnene som vert sende til departementet, vert tekne til følgje – ofte utan ei fagleg grunngeving. Det gjer meg uroleg for ein del av dei viktige nasjonale føringane, ikkje minst for jordvernet.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Arne Nævra (SV) [12:01:46]: Aller først vil jeg berømme siste taler – veldig fine signaler fra Senterpartiets representant. Han påpekte dyrka mark spesielt, men kanskje hadde også denne representanten natur i bakhodet.

Vi har i dag en sak til behandling som har en veldig alvorlig karakter, synes jeg. Det vi snakker om, er hvordan vi tar vare på norsk natur, dyrka mark og natur, mot utbygginger. Og vi har fått et nytt bakteppe, nemlig rapporten fra FNs naturpanel. Den ble lagt fram den 6. mai i år og forteller om alvorlige tall når det gjelder tap av arter og natur i verden. Vi snakker om at anslagsvis 8 millioner dyre- og plantearter er trua av utryddelse. Alvorligere kan det ikke sies. Vi har en klimarapport, som alle tar alvorlig. Nå har vi fått en omtrent like alvorlig, like stor og like grundig rapport om naturens tilstand i verden. Den må vi også ta på alvor.

FNs bærekraftsmål for 2020 klarer vi ikke å nå. Aichi-målene klarer vi ikke å nå. Vi har fått en del advarsler nå som vi ikke klarer å ta hensyn til. Ja, miljøministeren vår sa dette om rapporten da den ble lagt fram: «Nå må vi ta Naturpanelets budskap innover oss før det er for sent. Vi må handle nå», sa Elvestuen. Så henviser

han i stor grad til internasjonale tiltak, mens vi visstnok er veldig flinke her i Norge – sånn går det i hvert fall fram av regjeringas pressemelding.

Men det står ikke stort bedre til i Norge enn det gjør internasjonalt. Hver femte art i Norge er trua, og villmarksområdene våre krymper – år for år. Her i Norge, som ellers i verden, er det altså arealdisponeringen, eller feil arealdisponering, som er hovedårsaken. Det vet fagdepartementet, KLD, det vet Miljødirektoratets folk, for ikke å snakke om forskningsmiljøene og miljøorganisasjonene. Dette er allmenn kunnskap. Det er altså feil arealforvaltning som er nøkkelen til at vi bygger ned, bygger ut, fyller ut, fragmenterer biotoper osv. Dette må vi ta inn over oss, og det går veldig fort.

Riksrevisjonens rapport bekrefter mye av det som SV har vært opptatt av veldig lenge. SV sier at innsigelsesinstituttet har blitt svekket. Det er det ikke tvil om. Og det er bevisst politikk fra regjeringas side – noe jeg bl.a. tok opp i en interpellasjon med statsråd Mæland den 27. november i fjor.

Det ble sagt i veldig klar tekst allerede ved regjeringsskiftet i 2013. I valgkampen sa Erna Solberg at hun ville ha en oppmyking og liberalisering av utbyggingsprosessene. Jeg er sikker på at hun kalte det forenkling, for det høres veldig mye finere ut. Men den forenklingen går på bekostning av noe. Det har vi sett. Hun varslet da at hun skulle ha en gjennomgang av naturmangfoldloven, som ikke er svært gammel. Den er et stort hinder, sa hun. Og hun sa også:

«Det betyr ikke at vi ikke er for naturmangfold.

Men det betyr at hensyn noen ganger må avveies bedre enn de gjør i dag. Det er et behov for å se om det er gitt for store fullmakter i loven, som kan blokke prosjekter.»

Hun varslet altså før valget at det skulle tas nye grep for å gjøre det lettere å bygge i strandsonen og bruke snøscooter og helikopter i naturen, f.eks. – altså mer og mer liberalisering med naturen som taper.

Er det et felt denne regjeringa, med Høyre og Fremskrittspartiet som pådrivere, ikke har manglet handlekraft på, er det akkurat på dette feltet. Sluttavgjørelse i innsigelsessaker, der bl.a. Fylkesmannen har satt foten ned for nedbygginger og utbygginger, ble overført fra Miljødepartementet til Kommunaldepartementet – det er allment kjent. Det er et sterkt grep og et sterkt signal i seg sjøl. Nå er det altså ikke lenger overordnede miljøhensyn som skal telle, men utbyggingshensyn – eller viktige samfunnshensyn, som statsråden sikkert ville sagt. Så gikk det ut et par rundskriv, som jeg har fine navn på, i 2014 – og det ble også oppdatert et i 2016 og 2017 – med klare føringer om å komme med færre innsigelser.

Jeg skal begrunne våre forslag litt mer konkret i neste innlegg og vil til slutt bare ta opp forslagene.

Presidenten: Representanten Arne Nævra har tatt opp de forslagene han refererte til.

Statsråd Monica Mæland [12:07:02]: Plan- og bygningsloven skal legge til rette for en bærekraftig areal- og samfunnsutvikling, og kommunene er gitt hovedrollen i det arbeidet.

Statlige og regionale myndigheter skal bistå kommunene i planleggingen. Innsigelsesinstituttet er en sikkerhetsventil, som kan brukes når nasjonale og vesentlige regionale interesser ikke blir ivarettatt. Målet er at kommunene tar hensyn til overordnede føringer i planleggingen, slik at innsigelser unngås.

Riksrevisjonen framhever at bruken av innsigelsesinstituttet er strammet inn. Det er riktig, og det er et resultat av en bevisst politikk siden 2013. Kommunene opplevde tidligere at staten fremmet for mange og for dårlig begrunnede innsigelser.

Regjeringen har gitt føringer om at innsigelser bare skal fremmes når det er nødvendig, og at hensynet til lokaldemokratiet skal vektlegges sterkere. Dette har vært nødvendig for å endre en uheldig praksis og for å styrke legitimiteten til innsigelsesinstituttet.

Mange departement og statsetater har klargjort nasjonale interesser innenfor sine fagområder. Klima- og miljødepartementet har laget et rundskriv om nasjonale interesser på miljøområdet. DSB og NVE har laget veiledere om samfunnssikkerhet i kommunale planer. Nasjonale forventninger til kommunal og regional planlegging er nettopp vedtatt. Slike føringer gir grunnlag for tidlige avklaringer i planprosessene og reduserer behovet for innsigelser.

Samordning av statlige innsigelser ble innført som en fast ordning i 2018. Jeg mener det er riktig at Fylkesmannen samordner statens interesser og bidrar til å løse innsigelser tidligst mulig i planprosessene. Regionalt planforum er en arena der kommunene kan diskutere plansaker med regionale og statlige myndigheter. Jeg kommer aktivt til å følge opp begge disse ordningene.

Arbeidet med å forbedre innsigelsespraksis har gitt resultater. Tall fra KOSTRA viser at andelen planer møtt med innsigelse har gått ned. Andelen kommuneplaner møtt med innsigelse er redusert fra 60 pst. i 2013 til 51 pst. i 2017. Andelen reguleringsplaner møtt med innsigelse er redusert fra 35 pst. i 2013 til 19 pst. i 2017. Den store nedgangen i andelen reguleringsplaner møtt med innsigelse er viktig for utbyggere som trenger rask avklaring av sine prosjekter.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet behandler 20–30 innsigelsessaker hvert år. Dette utgjør bare 1–2 pst. av alle vedtatte planer. Denne regjeringen har støttet kommunene fullt ut i 50 pst. av sakene vi har behandlet. I 30 pst. av sakene har vi gitt kommunene

delvis støtte, og i 20 pst. har innsigelsesmyndighetene fått gjennomslag. Jeg mener at vi begrunner avgjørelsene godt og finner løsninger som balanserer lokale og nasjonale interesser.

Data om innsigelser er viktig. Jeg mener KOSTRA-rapporteringen på dette området gir et godt grunnlag for å følge utviklingen over tid.

Mulighetene for å gi dispensasjon gir nødvendig fleksibilitet i plansystemet. Dersom omfanget blir for stort, kan det likevel undergrave plansystemet. Jeg er enig i at rapporteringen på dette området kan bli bedre, og vil ta dette opp med SSB.

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å forbedre innsigelsespraksis, i tråd med anbefalingene fra Riksrevisjonen. Oppfølgingen må også ses i sammenheng med oppfølgingen av den gjennomførte evalueringen av plandelen av plan- og bygningsloven, EVAPLAN. Målet er mer effektive planprosesser og gode, lokalt forankrede planer som grunnlag for en bærekraftig arealforvaltning.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:11:05]: Senterpartiet støtter at det har vorte færre motsegner og meir samordning, me trur det er bra både for lokaldemokratiet og for innbyggjarane og for utbyggjarar. Men når det vert så mykje færre, og ein ser at sjølv dei motsegnene som kjem til departementet – ofte med eit fagleg grunnlag for å støtta motsegnene – vert oppheva, då vert eg litt bekymra for dei viktigaste interessene som me har nasjonalt i dag. Ein kan peika på jordvern og andre tiltak. For meg verkar det som det er viktigare for departementet å ha færrest mogleg motsegner og støtta kommunar i flest mogleg saker enn verkeleg å stå opp for dei viktige sakene. Nokre kommentarar?

Statsråd Monica Mæland [12:11:53]: Ja, i aller høyeste grad. Jeg reiser mye rundt og møter mange lokale politikere alle steder i landet, og fortsatt er altså klager over innsigelsesomfanget noe av det som oftest kommer opp. Så det oppleves nok ikke der ute som om fallet er så dramatisk. Og hvis en tenker på de tallene jeg fremviste her, så får vi altså til behandling en til to prosent av alle sakene. Vi har redusert omfanget, det er villet politikk, men jeg kan ikke sterkt nok understreke at hver eneste sak behandles for seg, og hver eneste sak gjennomgås grundig faglig. Og vi samordner selvfølgelig dette med involverte departementer, ikke minst med Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet, i de aller fleste sakene.

Nils T. Bjørke (Sp) [12:12:45]: Det som bekymrer meg, er når det kjem signal frå fylkesmenn og regionale

myndigheiter om at det er inga hjelp for dei i å køyra vidare på motsegner viss dei ikkje kjem til einigheit i det første drøftingsmøtet. For dei vert meir eller mindre oppmoda frå sentrale myndigheiter om ikkje å gå vidare, eller dei får ikkje støtte når det verkeleg stormar. Og det er ofte dei viktige sakene, der det virkelig står mykje – både jordvern og naturmangfald – på spel. Korleis oppfatar ministeren det, viss det er slik at ein ikkje får teke tak i dei viktigaste sakene regionalt fordi dei ikkje føler at dei får støtte sentralt?

Statsråd Monica Mæland [12:13:25]: Ordførerne våre og kommunestyrene mener altså at de ikke får støtte for sine planer, og så mener fylkesmennene åpenbart – i de fora representanten viser til – at de ikke får støtte. Vi vurderer hver sak for seg, og vi har altså gitt lokale myndigheter støtte i halvparten av sakene, vi har gitt fylkesmennene og innsigelsesmyndighetene støtte i 20 pst. av sakene, og i 30 pst. har vi helt eller delvis gitt støtte. Det tror jeg viser at vi har en ganske balansert tilnærming.

Vi har altså et veldig omfattende innsigelsesinstitutt i dette landet: Vi har 18 statsetater, underlagt 12 departementer. Alle fylkesmennene har innsigelsesmyndighet innenfor landbruk, miljø, folkehelse og samfunnsikkerhet, og fylkeskommunene har det på kulturminner. Det mangler altså ikke på innsigelsesmulighet. Nå samordner fylkesmennene dette og man skal avgjøre uklarheter så tidlig som mulig i planprosessen. Jeg mener dette er en fornuftig utvikling, og vi skal fortsette å forbedre innsigelsesinstituttet – som jo er en sikkerhetsventil, og ikke en hovedregel.

Arne Nævra (SV) [12:14:41]: I forbindelse med den interpellasjonen som jeg hadde til statsråden før jul, innrømte hun aldri sammenhengen mellom liberalisering, dette å gjøre det lettere å bygge ut – de grep som regjeringa har tatt, som jeg henviste til – og tap av natur. Ser statsråden nå den sammenhengen?

Statsråd Monica Mæland [12:15:08]: Mitt syn på dette er det samme. Jeg hevdet da – og jeg hevder nå – at det ikke blir mer naturmangfold av flere innsigelser.

Det er også slik at vettet er godt fordelt. Jeg mener at man enten må ta på alvor at man har et lokalt selvstyre, at man lokalt tar de nødvendige hensyn, tar de nødvendige gjennomganger, gjør den faglige jobben, eller så må man statliggjøre hele arealpolitikken. Det er det som er konsekvensen av at man mener at det bare er her i Oslo – i Stortinget, i departementer og i direktorater – man kan gjøre en faglig vurdering.

Mitt syn på dette står fast. Jeg tror man lokalt har god kunnskap om sin arealpolitikk. Jeg tror det gjøres en

god jobb. De aller fleste saker behandles lokalt – og uten noen innsigelser.

Arne Nævra (SV) [12:15:54]: Så vidt jeg har sett av de sakene som Kommunal- og moderniseringsdepartementet har overprøvd, eller ikke tatt hensyn til innsigelsene til, har det vært flere saker der faglige råd ikke har vært fulgt, og der miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen veldig ofte har vært involvert. I noen saker har til og med fagdirektoratet hos Klima- og miljødepartementet vært inne. Det betyr egentlig at departementet – kommunalministeren og hennes stab – overprøver faglige råd.

Vi har hatt flere sånne saker. Jeg kan nevne den berømte fylkesveisaken i Karmøy, hvor store naturverdier sto på spill, og hvor til og med Sivilombudsmannen var inne i bildet – og der statsråden ikke tok innsigelsen til følge. Det samme gjelder flere hyttebyggingssaker. Ser ikke statsråden den sammenhengen?

Statsråd Monica Mæland [12:16:57]: Jeg er litt usikker på hva representanten viser til. Representanten kjenner sikkert til fullmaktsstrukturen. Det er jeg som departementsansvarlig som tar avgjørelser i siste instans.

Vi får innspill – vi får det fra ulike fagmyndigheter og virksomheter. Vi skal vurdere totaliteten, og så skal vi ta en politisk beslutning. Det er det vi gjør. Vi begrunner enhver beslutning – man kan lese ut av den hva som er vektlagt.

Arne Nævra (SV) [12:17:23]: Da vil jeg spørre statsråden: Hvor alvorlig ser hun på den siste FN-rapporten som kom, om naturens tilstand? Det er den vi kaller Naturpanelets rapport, hvor mange tusen sider ga dokumentasjon på at natur over hele kloden forsvinner, og at feil arealforvaltning nå er den viktigste årsaken til tap av arter og av verdifull natur. Hvilke grep vil statsråden ta for at Norge ikke skal være en del av det som mange forskere kaller den sjette utryddelsen?

Statsråd Monica Mæland [12:18:05]: Jeg mener rapporten er veldig alvorlig. Derfor er jeg glad for at vi i Norge har et så grundig lovverk knyttet til dette. Vi har retningslinjer, forskrifter og lover som skal ivareta naturmangfoldet. Men så har vi i denne sal også vedtatt at det er lokale myndigheter som er arealforvaltere, det er de som skal gjøre de faglige vurderingene i sine administrasjoner, i sine politiske fora.

Så har vi sikkerhetsventiler, og jeg har akkurat redegjort for hvor omfattende innsigelsesinstituttet er. Det mangler ikke på muligheter til å få stoppet planer som vi mener fører galt av sted, men det mener vi i færre av de sakene vi behandler, enn det tidligere regjering gjorde.

Presidenten: Replikkordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Lars Haltbrekken (SV) [12:19:12]: Hva har naturen noen gang gjort for oss? Spørsmålet later til å bli jevnlig stilt i regjeringens korridorer – før nok et vedtak om å tillate nedbygging av verdifull natur fattes. Det er så selvsagt at vi nesten ikke ser det. Naturen renser lufta vi puster inn, vannet vi drikker, og jorda vi dyrker maten vår i. Den gir oss klær, medisiner og materialer. Ofte oppdager vi hva dette er verdt gjennom katastrofer. Der mangroveskogen var intakt, overlevde flere tsunamien enn der mangroveskogen var ødelagt. I nesten alle flomkatastrofer, også her i Norge, har man funnet ut at de har blitt forverret ved at mennesker har ødelagt jordsmonn, våtmark og skog. Kostnadene blir enorme, regnet både i mennesker og i milliarder.

De fleste plante- og dyrearter er ikke nødvendigvis noen sjarmerende vesen. Kanskje føles det trist å tenke på at vi ikke lenger skal finne panda, isbjørn, pingvin og gorilla, men hva med fettkjuka, krypsekkyret og gul buktkrinlav – artene som er stygge, uformelige, små og med navn som bare en forsker kan elske? Men forskeren viser at alle disse artene er nyttige. Alle spiller en rolle i den store sammenhengen hvor alt henger sammen med alt, og sammen danner de økosystemtjenestene som sikrer mennesker liv og velferd. Felles for de artene jeg nevnte, er at de enten er sterkt truet, eller at vi har for lite kunnskap om tilstanden til dem her hjemme i Norge.

Tap av natur er ikke noe som bare skjer i utlandet. Det skjer også her. Hver femte art i norsk natur står i større eller mindre grad i fare for å dø ut om man ikke gjør noe, og det er arealendringene, måten vi bruker vår natur på, som er den største trusselen.

Det er i lys av dette vi må lese regjeringsplattformens mål om å redusere antall innsigelser fra statlige myndigheter, når disse myndighetene mener at viktige naturverdier står på spill. Det har under den sittende regjering blitt stadig lettere til å få tillatelse til å ødelegge natur. Noe av det siste regjeringen har gjort, er å tillate omfattende hyttebygging i villreinens område vest på Hardangervidda, i Sysendalen i Eidfjord kommune – mot Fylkesmannens klare, faglige anbefaling. Når vi ikke engang tar vare på arter vi har et internasjonalt ansvar for å ta vare på, som villrein – hva står da igjen av regjeringens naturvernpolitikk?

Arne Nævra (SV) [12:22:29]: Når regjeringa nå har brukt sin rett til å omorganisere, som den vitterlig har gjort, og snevret inn innsigelsesinstituttets muligheter – det vil si ofte snevret inn mulighetene for faglige innsigelser – må vi se på om det er andre bøt tiltak innenfor den ramma som regjeringa har satt.

Ifølge Riksrevisjonen oppgir flere fylkesmenn at på grunn av styringssignalene er de blitt mer tilbakeholdne med å fremme innsigelser, og at de i større grad enn tidligere inngår kompromisser når de drøfter plansaker med kommunene. Jeg har sett flere sånne saker. Noen av dem har vært skremmende. Jeg har hatt en del kontakt med ulike fylkesmenn omkring. Blant annet har jeg fulgt saker i Buskerud på nært hold, og jeg har sett hvordan Fylkesmannen tidligere kom med sterke, faglige innsigelser mot store hyttebyggingsprosjekter. Det er vel nok å nevne Turufjell i Flå kommune, med nærmere 2 000 høystandardhytter inn mot Vassfaret verneområde.

Fylkesmannen kunne ikke, syns Fylkesmannen, ut fra de nye rundskrivene komme med innsigelser, men hadde ramsalt kritikk av planene. Hadde en annen regjering sittet med makta da, hadde det blitt et annet utfall. Så store følger har de nye innstrammingene som har skjedd. Da hadde ikke hyttebyggingen inn mot Vassfaret kommet – det tror jeg nesten vi kan si. Så det har klare følger.

Så har jeg forlagt det ene papiret, det spiller for så vidt ingen rolle – men det som er viktig, er at vi må se på det Riksrevisjonen peker på. Det gjelder hvilke rutiner som blir fulgt, hvilken argumentasjon som blir brukt i forbindelse med dispensasjoner fra regelverket som kommunene bruker. Det er noe av bakgrunnen for det ene forslaget vårt.

Det som vi også ser, som jeg har lyst til å peke på, er at den faglige kompetansen i kommunene har blitt svekket de siste år. Vi hadde en del år disse MIK-stillingene, og jeg hadde håpet at noe liknende skulle komme tilbake igjen, at vi fikk en oppvurdering av de faglige kvalifikasjonene på naturområdet i kommunene.

Så kan man selvsagt si at da svarer regjeringa at vi skulle hatt større kommuner, da hadde mye løst seg. Vel, jeg vil jo si det at en kombinasjon av nære kommuner, små kommuner og litt sterkere faglig påfyll fra en fylkesmann heller ikke er så dumt.

Svein Harberg (H) [12:25:34]: Et par kommentarer idet saken ser ut til å gå til sin avslutning.

Jeg hører det gjentatt at faglige råd blir oversett. Det er altså sånn at selv om et faglig råd eller en anbefaling i en innsigelse ikke blir fulgt helt ut, kan det være andre hensyn som gjør at det faglige rådet ikke ble fulgt i den saken. Det som er hele poenget med behandlingen av disse plansakene ved dispensasjoner og ved innsigelser, er at en skal veie hensyn opp mot hverandre, og da er det mange hensyn som kommer inn. Det er viktig å ta med seg.

Så legger jeg merke til at debatten her nå inneholder minst to debatter, kanskje enda flere når en kom inn på

størrelsen på kommuner på slutten, fra representanten Nævra. Det har dreid seg mye om overordnet arealpolitikk og hvordan det skulle være. Det er en spennende debatt. Jeg har vært ordfører og har stått i de konfliktene – jeg nevnte det – og det kan være krevende, og det bør være en debatt. Men grunnen til at vi ikke svarer på det her og nå, er at for kontrollkomiteen er det rapporten og bruken av innsigelser som instrument vi diskuterer. Derfor svarer vi ikke på det i denne saken, men det blir helt sikkert gode anledninger til å komme tilbake til det. Med det takker jeg for debatten.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:27:13]

Interpellasjon fra representanten Stefan Heggelund til utenriksministeren:

«Trosfrihet er en grunnleggende rettighet. Samtidig viser Pew Research Centers niende «Study on global restrictions on religion» blant annet at en fjerdedel av alle land har alvorlige statlige begrensninger på trosfrihet, og at dette representerer en økning, i tillegg til at det er et økende antall land hvor ulike grupper opplever trakassering på grunn av sitt trosgrunnlag. Utenriksministeren har hele tiden vist et stort engasjement for trosfrihet. Hvordan vil regjeringen jobbe videre for å bedre situasjonen?»

Stefan Heggelund (H) [12:27:55]: I artikkel 18 i FNs menneskerettighetserklæring kan vi lese:

«Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.»

Det er ikke bare menneskerettighetserklæringen som stadfester trosfriheten. Den er nedfelt i artikkel 18 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, og i erklæringen om avskaffelse av alle former for intoleranse og diskriminering på grunnlag av religion eller livssyn av 1981. Den er også stadfestet i en rekke regionale dokumenter.

Trosfrihet er en grunnleggende menneskerettighet. Det er en rettighet vi tar for gitt i Norge fordi vi nyter den hver dag uten tanke på hva som skulle kunne skje med oss, uansett hva vi ikke tror på eller tror på, uansett hvilket livssyn vi skulle ønske å misjonere. Vi tar den for gitt, fordi vi er vant til å ha en åpen debatt om livssyn. Vi ser det i sosiale medier, og vi ser det i avisspaltene daglig: ateister som utfordrer religiøse og religiøse som utfordrer ateister. Takk og lov for at vi har det slik! Tanken på

at vi skulle kunne bli straffet for en tanke, for en tro, for rett og slett å stille seg selv eller andre et metafysisk spørsmål, et teologisk spørsmål, eller for å komme med teorier, er helt utenkelig for oss. Den burde ikke være det. Mange mennesker lever nemlig under den virkeligheten, at tanken din, troen din, er noe du kan bli straffet for.

83 pst., og jeg gjentar det tallet, for det er vanskelig å forholde seg til – 83 pst. av verdens befolkning lever i land der man risikerer vesentlige begrensninger i utøvelsen av religion. Så fremmed er trosfrihet for mange at man ikke engang helt kan definere hva det er for noe, hva det vil innebære å ha det, og i alle fall ikke hvordan man kan kjempe for det. Det betyr at kampen for trosfrihet foregår på minst to fronter samtidig. Det handler både om kompetansebygging for innbyggere i land som lider under manglende trosfrihet, og at liberale demokratier legger press på andre lands menneskerettighetsbrudd.

Utviklingen internasjonalt er foruroligende. Ifølge Pew Research Centers niende årlige undersøkelse om trosfrihet var 2016 et år med flere restriksjoner mot trosfrihet. Andelen land med veldig høye nivåer av restriksjoner iverksatt av myndigheter, steg fra 25 pst. til 28 pst. fra 2015 til 2016. Det er det høyeste nivået siden 2013 og bare 1 prosentpoeng under toppåret, hvis man kan kalle det det, 2012, da tallet var 29 pst.

Samtidig kan sivile aktører legge press på religions- og livssynsfriheten. Enkeltpersoner, lokalsamfunn, grupper eller organisasjoner kan true trosfriheten gjennom trusler, vold, trakassering, angrep på gudshus, eiendom eller individer som tilhører tros- og livssynssamfunn. Mange ganger blir slike handlinger ustraffet på grunn av at myndighetene mangler enten vilje eller mulighet til å gå etter de skyldige. En slik passiv holdning belønner de transsynte og forsterker deres samfunnsfiendtlighet. Andelen land med høy eller veldig høy grad av samfunnsfiendtlighet når det gjelder religion, ligger stabilt på 27 pst.

Totalt sett var det 83 land, eller 42 pst. av landene med høye eller veldig høye restriksjoner, myndighetsbasert eller sivilt basert, mot trosfrihet. I 2007 var det 29 pst. av landene, og i 2015 var det 40 pst. av landene.

Samtidig bør spørsmålet også settes inn i en enda større sammenheng. Det ser vi også fra Granavolden-plattformen, der regjeringen også vil fremme tros- og livssynsfrihet i utviklingspolitikken.

Trosfrihet henger sammen med bærekraftsmålene. Tros- og livssynsminoriteter er overrepresentert blant verdens fattige, de er sårbare i krig og konflikt, og de lider under diskriminering og undertrykkende politikk. Flere av bærekraftsmålene kan kobles opp mot trosfrihetsspørsmålet, og kanskje spesielt målene som er ho-

vedprioritet for Norge – utdanning, likestilling mellom kjønnene, mindre ulikhet og fred og rettferdighet.

I regjeringsplattformen varsles det at man skal knytte krav om fremgang til flere felt, bl.a. tros- og livssynsfrihet, for å kunne motta bistand. Det er en politikk jeg støtter helhert opp om, og jeg vil gjerne høre utenriksministerens refleksjoner rundt hvordan dette vil se ut i praksis. Regjeringen sier også at den vil komme med en strategi for å sikre at minoriteter, herunder bl.a. tros- og livssynsminoriteter, blir hensyntatt i relevante satsinger.

I Meld. St. 24 for 2016–2017, Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk, slo regjeringen fast at man skal øke satsingen på beskyttelse av religiøse minoriteter kraftig, og opprette en ny støtteordning for å mobilisere internasjonale partnere.

Dette viser en regjering og en utenriksminister som tar trosfrihetsspørsmål på alvor, og som alltid har vist engasjement i dette dypt viktige spørsmålet. Med bakgrunn i det som står i regjeringsplattformen og i meldingen Felles ansvar for felles fremtid – kan utenriksministeren fortelle hvordan hun tenker å jobbe videre for å bedre situasjonen for undertrykte tros- og livssynsminoriteter?

Utenriksminister Ine M. Eriksen Søreide [12:34:21]:

La meg først få benytte anledningen til å takke representanten Heggland for å ta opp dette viktige temaet.

Det er riktig som representanten sier, at regjeringa har et stort engasjement for tros- og livssynsfrihet. Det er i dag over 80 pst. av verdens befolkning som lever i land der tros- og livssynsfriheten begrenses, og det til dels veldig sterkt. Derfor har regjeringa også de siste årene gitt arbeidet med tros- og livssynsfrihet et ordentlig løft. For 2018 viser anslagene at i overkant av 80 mill. kr ble brukt til å fremme tros- og livssynsfrihet, og det kommer i tillegg til annet menneskerettighetsarbeid som også henger sammen med dette – det kommer jeg litt tilbake til. Dette inkluderer arbeidet for religiøse minoriteters rettigheter. Beløpet kommer til å øke noe nå i 2019, og til sammenligning var tilsvarende beløp i 2013 10 mill. kr.

Trosfrihet er nedfelt bl.a. i FNs konvensjon for sivile og politiske rettigheter, og troen betyr veldig mye for veldig mange. Det var også årsaken til at jeg i fjor høst tok initiativ til en nasjonal konferanse om å spre kunnskap og styrke interessen i det norske samfunnet for tros- og livssynsfrihet internasjonalt. Det var stor oppslutning om konferansen, og jeg opplever at vi fikk belyst mange av de problemstillingene som representanten Heggland også tar opp i sin interpellasjon.

Vi vet også at situasjonen for tros- og livssynsfrihet ofte er en temperaturmåler for situasjonen også for andre menneskerettigheter. Det er veldig alvorlig at mange grupper i en rekke land opplever diskriminering, trakas-

sering og forfølgelse på grunn av sin tro, som Pew Research Center peker på i studien representanten viser til.

Men forfølgelse av religiøse minoriteter handler ikke alltid bare om religion. Situasjonen kan ofte være politisk sammensatt, og vi ser at religion i mange sammenhenger dekker over andre og kanskje enda mer grunnleggende utfordringer. Eksempler her kan være kamp om landrettigheter eller økonomiske ressurser. Frykt for at minoriteter skal ha for nære bånd til naboland og på den måten undergrave politisk stabilitet i hjemlandet, er også en faktor vi ser i en del land. Det er flere aktører som derfor kan ha stor interesse av å sette slike konflikter inn i en religionssammenheng, for å bygge opp om identitet og skape en motsetning mellom oss og dem. Dette kjenner vi så altfor godt fra vår egen historiske erfaring i Europa.

Selv om vi ser utfordringer i dette arbeidet, er det også muligheter, om vi leter i en bredere menneskerettighetstilnærming. Stikkord kan i denne sammenheng også være bygging av rettsstat, bekjempelse av straffrihet, dokumentasjon av overgrep mot religiøse minoriteter og ikke minst å bidra til at aktører kan møtes og drøfte tiltak for å fremme tros- og livssynsfrihet i eget land. Norge er – uten at jeg skal gå i detalj – også involvert i flere dialoginitiativer i konflikter rundt i verden som har nettopp religiøs dialog og forståelse som ett av sine hovedtemaer.

For å fremme tros- og livssynsfrihet internasjonalt har vi flere framgangsmåter:

For det første har vi den bilaterale dialogen. De senere årene har regjeringa tatt opp situasjonen for religiøse minoriteter på ulikt nivå med en lang rekke land. Egypt og Iran kan i denne sammenheng nevnes som eksempler.

For det andre: Norge har som ett av ganske få land en egen spesialrepresentant for tros- og livssynsfrihet i Utenriksdepartementet, som bidrar gjennom sitt internasjonale nettverk. Utenriksdepartementet har også tatt initiativ til å opprette stedlige grupper der hvor våre ambassader deltar aktivt.

For det tredje: Multilaterale organisasjoner står veldig sentralt i vårt arbeid. Tematikken er høyt prioritert, både i FN, i OSSE og i Europarådet. En av de mekanismene vi bruker aktivt, er Menneskerettighetsrådets UPR, altså Universal Periodic Review, der alle land høres hvert femte år, og der tros- og livssynsfrihet og religiøse minoriteter er blant de temaene vi ofte tar opp og gir anbefalinger om til andre land. FNs høykommissær for menneskerettigheter er en av Norges viktigste partnere, og vi samarbeider tett om arbeidet for religiøse minoriteters rettigheter på landnivå.

For det fjerde vil jeg påpeke vårt tette samarbeid med både norsk og internasjonalt sivil samfunn. Ett av

tiltakene er økonomisk støtte til sivilsamfunn i aktuelle land gjennom Norads tilskuddsordning for styrking av tros- og livssynsminoriteters rettigheter. UD deltar aktivt i dialogen med sivil samfunn og har instruert Norad om å intensivere innsatsen. En rekke norske organisasjoner mottar støtte til sitt arbeid gjennom denne ordningen.

Direkte fra UD samarbeides det for øvrig med en håndfull sentrale aktører, både nasjonalt og internasjonalt. I denne sammenheng ønsker jeg å trekke fram Minority Rights Group, som har særlig kompetanse på religiøse minoriteters situasjon i Midtøsten. Jeg vil også trekke fram det internasjonale parlamentarikernettverket, som flere i Stortinget er direkte engasjert i, samt Stefanusalliansen. Alle disse har vi nå flerårige rammeavtaler med. Gjennom vårt samarbeid med amerikanske Freedom House bidrar Norge til å gi direkte støtte og beskyttelse til forfulgte og utsatte individer og grupper.

UD tildeler også midler via utenriksstasjonene, altså ambassadene våre, så de kan bidra til arbeid for tros- og livssynsfrihet på landnivå. To eksempler der aktiviteten er særlig stor, er Myanmar og Tyrkia.

Norge er en liten aktør som hele tida må vurdere hvordan vi bruker ressursene, både de menneskelige og de økonomiske, for å få best mulig resultater. Det er da det korte svaret på representanten Heggelunds spørsmål om hvordan regjeringa vil jobbe videre for å bedre situasjonen på området tros- og livssynsfrihet.

Det lange svaret på representantens spørsmål er å se på hvordan vi best kan knytte arbeidet vårt tettere opp mot annen prioritert innsats på menneskerettighets- og utviklingsområdet. La meg illustrere det med noen få eksempler:

UD har i mange år samarbeidet nært med Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, som er internasjonalt anerkjent for sin kompetanse på antisemittisme. De siste årene har UD jobbet sammen med senteret for å kunne trekke systematisk på denne kompetansen i internasjonalt arbeid for å styrke religiøse minoriteters rettigheter og forebygge folkemord.

På ytringsfrihetsområdet har vi i en årrekke hatt et nært og godt samarbeid med International Media Support. Ved årsskiftet mellom 2018 og 2019 inngikk vi en tilleggsavtale med organisasjonen om tiltak for i større grad å gi religiøse minoriteter plass i mediene.

Til slutt vil jeg nevne de mulighetene som ligger i de store satsingene i utviklingspolitikken, som helse og utdanning. Med utgangspunkt i FNs bærekraftsmål jobber vi målrettet for å nå de mest marginaliserte, dem med størst risiko for å falle utenfor. Det gjelder ikke minst religiøse minoriteter.

Vi støtter nå et dansk-norsk arbeid hvor den norske Stefanusalliansen er en sentral partner. Senere denne

måneden samler dette prosjektet internasjonale eksperter i Oslo for å drøfte tiltak for å sikre at både kvinners rettigheter og tros- og livssynsfriheten tas vare på i arbeidet med global utdanning.

Religiøse minoriteter er ofte svært utsatt, ikke minst i konfliktområder. Vi trenger politiske løsninger på konfliktene, som kan motvirke økende splittelse langs sekteriske skillelinjer. Vi ser utallige eksempler på at kristne utsettes for trakassering, diskriminering og overgrep. Angrepene på Sri Lanka i påsken illustrerer dette i all sin grusomhet. Vi hører dramatiske historier om situasjonen for mange av Midtøstens minoriteter. I en periode var det en rekke angrep på kristne i Egypt, og før det i Irak. Da Nadia Murad fikk Nobels fredspris i 2019, rettet det igjen verdens oppmerksomhet mot de umenneskelige lidelsene jesidi-folket har gått gjennom. Attentater mot ahmadiyya-muslimer i Pakistan, diskriminering av sunnimuslimer i Iran og sjiamuslimer i Bahrain skjer altfor ofte. Behandlingen av bahaiene i Iran kan også føyes til denne altfor lange lista, og ikke minst angrepet på muslimer i New Zealand nylig.

Å rangere hvilke minoriteter som er mest utsatt, er likevel ikke konstruktivt. Diskriminering og vold på grunnlag av religion rammer bredt, i mange verdensdeler og land.

I spørsmål knyttet til tros- og livssynsfrihet og religiøse minoriteters sårbarhet skal det aldri være tvil om hvor Norge står. Arbeidet for tros- og livssynsfrihet handler om å verne om helt grunnleggende menneskerettigheter. Å ta vare på marginaliserte grupper fra ulike trosretninger vil alltid være en prioritet for Norge.

Stefan Heggland (H) [12:44:22]: Jeg vil takke for et veldig godt svar. Jeg er glad for at regjeringen så tydelig både har prioritert dette området og vil prioritere det i framtiden.

Jeg synes det var spesielt interessant å høre hva statsråden sa om sivilt samfunn, altså tros- og livssynsamfunn, både religiøse og sekulære, som ofte ikke har de nødvendige administrative og byråkratiske musklene til å håndtere f.eks. bistandspenger, og om hvordan det da er mulig å involvere dem i utviklingsarbeidet videre, siden de tross alt er så sentrale aktører.

Det jeg lurer på, er om statsråden kunne si litt mer om hvordan hun opplever at dette spørsmålet står på agendaen i andre land med trosfrihet, og hvordan man klarer å involvere flere land i dette arbeidet. Som sagt så vi fra undersøkelsen til Pew Research Center at det har blitt flere land som har flere restriksjoner på trosfriheten. Kunne man si litt om hvordan andre land med trosfrihet prioriterer dette arbeidet?

Samtidig ser vi også at enkelte bevegelser, ytre høyre-bevegelser, bruker dette også i demokratiske sam-

funn med høy eller full, stor grad av religionsfrihet – bruker religion som et politisk pressmiddel, som en mulig trussel mot samfunnet man lever i. Så hvis statsråden også kunne reflektere litt over det, ville jeg bli veldig glad for det. Jeg takker selvfølgelig for svaret så langt.

Presidenten: Presidenten vil bare understreke at utenriksministeren skal tiltales som utenriksminister. Det er kanskje flisespikking, men rett skal være rett.

Utenriksminister Ine M. Eriksen Søreide [12:46:43]: Jeg skal nok finne rom i mitt hjerte til å tilgi representanten Heggland dette.

Det er viktige problemstillinger representanten Heggland tar opp i sitt tilsvarende svar. Jeg vil gjerne få gripe fatt i det han sa knyttet til opplevelsen av hvordan dette er på agendaen i andre land med trosfrihet. Den erfaringen vi har gjort oss de senere årene, er at for å nå igjennom med både kritikk og samarbeid på dette området, er vi avhengig av å danne bredere allianser enn det vi kanskje har vært vant til tidligere. Sagt på en annen måte: Hvis det kun er kristne, vestlige land som fremmer kritikken, har den ikke særlig stort gjennomslag. Hvis vi derimot prøver å nå bredere ut, allierer oss med land vi ikke alltid allierer oss med ellers, eller der vi ser at både religionen og kulturen er forskjellig, er også muligheten for å nå gjennom overfor enkelte land større. Den erfaringen har vi gjort oss på mange områder innenfor menneskerettighetsarbeid.

Jeg mener det er en ganske viktig erfaring, for i noen sammenhenger opplever også religiøse minoriteter at de utsettes for større risiko og fare dersom de kun forbindes med vestlig støtte. Veldig mye av det arbeidet vi gjør når det gjelder grunnleggende menneskerettigheter, handler om to ting. Det ene er ikke å gjøre skade, altså ikke utsette menneskerettighetsforkjempere eller marginaliserte grupper for større fare og risiko ved måten vi agerer på, og det andre er å oppnå resultater. Da må vi ta i bruk ulike virkemidler, og blant de virkemidlene er altså det jeg vil si er en pragmatisk og fleksibel holdning til hvordan vi bygger allianser for å nå gjennom.

Jeg opplever at spørsmålet er mer på agendaen mange steder nå enn det var for bare fem år siden. Jeg tror dels det har sammenheng med at mange land ser hvor nær sammenhengen også er mellom den generelle utviklingen av et land og det å innvilge tros- og livssynsfrihet på de helt grunnleggende vilkårene som menneskerettighetskonvensjoner oppstiller. Så tror jeg også at det fra mange andre land fokuseres mer på det nå enn tidligere, og at det bidrar til å løfte oppmerksomheten om det, og at flere land som har sterke begrensninger på tros- og livssynsfrihet, opplever at det er mer belastende enn det har vært tidligere.

Nå vil jeg skynde meg å legge til at det ikke er bildet overalt. I noen sammenhenger, og kanskje i land som i utgangspunktet både geografisk og kulturelt står oss nær, ser vi også den motsatte situasjonen, at den typen kritikk ikke bidrar til et endret atferdsmønster, men snarere tvert imot at kritikk er mulig å bære og håndtere for en del land på en måte vi kanskje ikke har sett tidligere.

Så bildet er flerleddet, men jeg synes allikevel det er en veldig viktig problemstilling representanten tar opp.

Tore Storehaug (KrF) [12:50:05]: Lat meg først takke representanten Heggelund for interpellasjonen og utanriksministeren for hennar positive svar. Utanriksministeren peika på at det har vore ei utvikling – ei positiv utvikling – i fleire land dei siste fem åra, og det er veldig bra. Det er òg veldig bra at Noreg dei siste åra har styrkt innsatsen i samband med artikkel 18 i den universelle erklæringa om menneskerettane, som slår fast tanke-, samvits- og religionsfridomen.

Kristeleg Folkeparti har gjennom ei årrekke teke initiativ til å styrkje vernet om trusfridomen, fridomen til sjølv å velje livssyn, til å kunne skifte tru og religion eller til å kunne gjø uttrykk for trua si i praksis. Det er ein kamp som vi må føre på fleire frontar.

Utanriksdepartementet har eit eige minoritetsprosjekt, som er ei god plattform for norsk engasjement. Trus- og livssynsfridom inngår i Noregs politiske dialog med enkeltland, m.a. i Midtausten. Vidare er dette er eit spørsmål som regelmessig blir teke opp i FN, og vern om religiøse minoritetar får aukande plass i den humanitære bistanden. Dette er gode eksempel, men dei er òg berre eksempel.

Dei siste åra har vi sett avskyelege overgrep mot annleis truande. Den islamistiske ekstremistorganisasjonen ISIL sette i verk eit terrorregime i det dei sjølv kalla Den islamske staten. Dei som hadde ei anna tru, blei utsette for forfølging og drap. ISIL forneakta ikkje berre alle menneske sitt likeverd, men òg grunnprinsippa i demokratiet, i dei internasjonale menneskerettane og i rettsstaten. Men det er feil å tru at grove overgrep mot religiøse minoritetar berre fant stad i ISIL-kontrollerte område i Irak og Syria. Det omtykte Pew Research Center har årleg lagt fram rapportar om korleis trusfridomen blir krenkt. Deira siste rapport, som det har vore referert til tidlegare i debatten, slår fast at det er sterke, statlege restriksjonar på trusfridomen i 55 av verdas 198 land, og der 80 pst. av verdas befolkning bur. I 54 land var det betydelege overgrep mot annleis truande frå ikkje-statlege samfunnsgrupper. Når staten ikkje stoppar slike overgrep, risikerer ein framvekst av valdelege angrep mot folk med eit anna livssyn, rett og slett drap av annleis truande. Nasjonalistisk agitasjon har auka og blir brukt til å egge folk opp til overgrep mot re-

ligjøre minoritetar. Talet på land der ulike religiøse grupper blei mobba og trakasserte, har auka, viser denne rapporten.

Når ein ser på dei 25 mest folkerike statane i verda, er det Egypt, Russland, India, Indonesia og Tyrkia som generelt har det høgaste nivået av religiøse restriksjonar. Kina har mest statlege restriksjonar, mens India har det høgaste nivået av overgrep utført av samfunnsgrupper. Dette er to av verdas mest folkerike statar, så offera er mange.

Overgrep mot trusfridomen er ein viktig indikator og ein god indikator på når det er fare for menneskerettane òg meir generelt. Tankefridom, trusfridom og ytringsfridom er avgjerande for å sikre at enkeltmenneske skal kunne kjenne seg frie, og vi som er folkevalde, er òg nøydd til å ta ein aktiv del i det arbeidet. Difor er det viktig at ein dei siste åra har satsa på å bygge opp eit internasjonalt nettverk av parlamentarikarar som no får prinsipiell og praktisk kunnskap om korleis vi kan sikre betre vern av trus- og livssynsfridomen i våre land og internasjonalt. Noreg har spela ei viktig rolle i oppbygginga av dette nettverket som vi no ser vekse fram.

Forsvaret av dei sentrale menneskerettane er viktig i norsk utanriksteneste, og eg vil gjerne høyre meir om korleis utanriksministeren vil sikre at diplomatar og byråkratar i utanrikstenesta har god nok kunnskap om og forståing for religions- og trusfridom.

Så vil eg avslutningsvis framheve det sivile samfunnet, der det er mange organisasjonar som gjer ein viktig innsats for tanke-, trus- og ytringsfridomen. Dei spenner frå organisasjonar med eit breitt fokus, som Amnesty International og Helsingforskomiteen, til organisasjonar som jobbar spesielt med trusfridomen, som Åpne Dører og Stefanusalliansen. Vi treng eit samspel mellom fleire aktørar for å lykkast og for å sikre at både små og store tek ansvar, ikkje berre tek kortsiktige omsyn og lét eiga interesse stå i vegen for eit prinsippfast arbeid for menneskerettar.

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [12:54:53]: Jeg vil starte med å takke representanten Heggelund for interpellasjonen og utenriksministeren for gode svar og perspektiver på et meget krevende og viktig saksfelt.

Samtidig vil jeg utfordre statsråden på noen helt konkrete spørsmål. For kort tid siden ble det kjent at den kristne tobarnsmoren Asia Bibi fra Pakistan, som i fjor ble frikjent for blasfemi etter åtte år i fengsel med en dødsdom, nå har forlatt landet og har ankommet Canada. Hun måtte forlate hjemlandet på grunn av de voldsomme opptøyene etter frifinnelsen. Ekstremister har krevd henne hengt og truet dommerne i saken på livet.

Asia Bibis to døtre har i flere måneder vært i Canada og ventet på moren. Saken har skapt store bølger i Pakis-

tan. Både guvernør Salmaan Taseer og den kristne minoritetsministeren Shahbaz Bhatti ble drept av ekstremister i 2011, etter at de hadde forsvart Asia Bibi og kritisert landets blasfemilov.

Det finnes millioner av mennesker som blir diskriminert, trakassert, forskjellsbehandlet og forfulgt på grunn av sin religion eller tro eller mangel på sådan. Ifølge Pew Research Center lever 83 pst. av verdens befolkning i land med store eller meget store begrensninger når det gjelder religion.

Nylig omtalte BBC en ny, britisk rapport, bestilt av utenriksminister Jeremy Hunt, som konkluderer med at forfølgelsen av kristne i enkelte deler av verden nærmer seg det som kan karakteriseres som folkemord. Rapporten advarer om at kristendommen faktisk er i fare for å bli utryddet fra deler av Midtøsten, og viste spesielt til Irak og de palestinske selvstyreområdene.

Det finnes mange Asia Bibi-er som lever i frykt for sitt eget liv på grunn av tro. Historien hennes viser at det nytter å løfte situasjonen til forfulgte kristne høyere på dagsordenen. Jeg vil derfor utfordre utenriksministeren til å si noe konkret om hvordan Norges holdning til trosfrihet og forfulgte minoriteter blir møtt og fulgt opp av de organer Norge er en del av. Utenriksministeren har allerede kommentert dette noe, men jeg vil gjerne at hun utdyper svaret og sier lite grann om hva slags strategier Norge velger i møter med andre land i de organer vi er en del av.

For det andre: Hvordan vil Norge jobbe for å hjelpe enkeltpersoner som Asia Bibi med å finne et trygt sted å bo der religion ikke kvalifiserer til å bli forfulgt og truet?

Jorunn Gleditsch Lossius (KrF) [12:58:12]: Vi i Kristelig Folkeparti setter trosfriheten høyt. Det er en helt grunnleggende verdi som det er viktig å verne om. Jeg vil i min taletid her i dag fortelle en annen kvinnes historie, og det har jeg fått hennes tillatelse til å gjøre i denne viktige saken. Hennes historie viser oss at tall og statistikk, slik representanten Heggland henviser til, faktisk er ekte mennesker – mennesker i store, store antall. Jeg leser:

«Mitt navn er Gulnar, og jeg er uigur. Jeg er oppvokst nordvest i Kina, ved byen Ghulja, i det uigurske området. Området ligger i Xinjiang-regionen, som er området der det i dag er opp mot en million mennesker fra etniske minoriteter som holdes innesperret i interneringsleire uten tiltale eller dom. Dette området var allerede sterkt kontrollert av Kina da jeg vokste opp. Jeg kan spesielt huske da Kina tok kontroll over skoleverket. Barn helt ned til barnehagealder ble pålagt nye politiske retningslinjer om å skifte språk fra uigursk til kinesisk. Det ble forbudt å snakke uigursk selv i private hjem. Det

ble også samlet inn og registrert DNA-prøver fra alle uigurer. Ikke lenge etterpå ble det forbud mot å være muslim.

Disse forbudene ble håndhevet av grupperinger, både militære og sivile, som ble etablert i alt fra offentlige institusjoner til private nabolag. Den sosiale kontrollen var enorm. Jeg husker at flere av mine medstudenter på universitetet plutselig kunne forsvinne. Vi fikk høre etterpå at de var arrestert.

Jeg var et menneske i et land som fratok meg alle mine rettigheter. Jeg ble tvunget til å snakke kinesisk, jeg kunne ikke bære hijab, jeg kunne ikke be, jeg kunne ikke faste, mennesker rundt meg forsvant plutselig, og jeg ble overvåket i studentboligen jeg bodde i. Jeg hadde ikke noe vern, ingen beskyttelse. Jeg var redd.»

Denne kvinnen var her i Stortinget og talte i regi av kvinnedagen. Hun takker den dag i dag den norske kvinnen hun møtte på den norske ambassaden i Beijing, for sitt liv.

Jeg støtter derfor representanten Hegglands spørsmål om hvordan regjeringen vil jobbe videre for å bedre situasjonen for bl.a. uigurer som opplever trakassering på grunnlag av sin tro.

Stefan Heggland (H) [13:01:00]: Jeg har lyst å takke for en god og viktig debatt og for utenriksministerens svar. Jeg har også lyst å takke representantene Gleditsch Lossius, Storehaug og Grøvan for svært gode bidrag i denne debatten.

På disse om lag 40 minuttene mener jeg vi virkelig har fått fram den store kompleksiteten i dette spørsmålet, både om hvordan tros- og livssynsfrihet er en temperaturmåler for situasjonen for andre rettigheter, og om at forfølgelsen ikke alltid nødvendigvis handler om religion eller ikke-tro, men at det kan brukes og dekke over – som utenriksministeren nevnte – f.eks. kamp om landrettigheter og frykt for undergraving av det regimet som styrer landet.

Derfor er jeg veldig takknemlig for utenriksministerens svar om hvor mange fronter man jobber på for å bedre trosfriheten: bilateralt, gjennom samarbeid med andre land med stor grad av trosfrihet, ved å søke nye allianser, og ikke minst også gjennom samarbeid med multilaterale organisasjoner.

Dette er et viktig arbeid som må prioriteres. Rapporten fra Pew Research Center, som det har blitt referert til mange ganger i løpet av denne debatten, viser også hvordan dette haster for alle menneskene som lever med enten myndighetsbaserte eller sivile restriksjoner på sin tros- og livssynsfrihet.

Jeg har lyst til å si tusen hjertelig takk for debatten vi har hatt.

Utenriksminister Ine M. Eriksen Søreide [13:03:14]:

Jeg vil også takke for en god debatt og ikke minst også for innsiktsfulle innlegg fra engasjerte stortingsrepresentanter, det setter jeg stor pris på. Jeg skal på veldig kort tid prøve å svare på noen av de spørsmålene som kom.

Tore Storehaug spurte om hvordan vi jobber med å sikre at diplomater og byråkrater har nok kunnskap og informasjon. Vi har egne kurs på UD's kompetansesenter som omhandler arbeidet med religiøse minoriteter. Vi har også utarbeidet en egen veileder som vi bruker både på ambassadene og i hele utenriktjenesten for å gjøre dette arbeidet best mulig. Samtidig mener jeg det er viktig å erkjenne den store kontekstforståelsen og kompetansen våre ambassader og utestasjoner har, og som for oss er en veldig viktig brikke i det arbeidet vi gjør. Ikke minst er det ute på ambassadene, gjennom både øremerkede midler de får til å drive dette arbeidet, og partnerskapene de lager i de ulike landene, veldig mye godt arbeid som gjøres for religiøse minoriteter og for tros- og livssynsfrihet.

Når det gjelder spørsmålet fra representanten Grøvan om strategier, var jeg litt inne på det i min innledning også. Jeg mener at gjennom det arbeidet vi gjør på mange plan – både bilateralt, multilateralt gjennom partnerskap vi har med ulike land, og ikke minst partnerskapet vi har med sivilsamfunnet, som er uhyre viktig i denne sammenhengen – bidrar vi til å kunne hjelpe dem som er spesielt utsatte i enkelte land. Vi bidrar også økonomisk til ordninger som hjelper enkeltmennesker som av ulike årsaker er forfulgte. Det mener vi er et viktig arbeid.

Til slutt til de spørsmålene som kom fra representanten Gleditsch Lossius: Som representanten kanskje husker, hadde vi i mars Kina inne til høring i Menneskerettighetsrådet. Norge var blant de landene som ga anbefalinger, og en av de anbefalingene vi ga, handlet nettopp om situasjonen i Xinjiang og muligheten for og anbefalingen om at man må slippe til observatører som kan få se hele bildet. Dette var også ett av de temaene som var på dagsordenen i forbindelse med statsbesøket i oktober – det å faktisk påpeke at på mange områder går det kinesiske samfunnet i positiv retning, særlig når det gjelder reduksjon av fattigdom osv., men at vi ser flere utfordringer når det gjelder spørsmålet om religiøse minoriteter. Det er også en tematikk som vi har tatt opp i UPR i FN's menneskerettighetsråd tidligere, og det er en tematikk vi også følger.

Presidenten: Debatten i sak nr. 4 er dermed avsluttet.

Presidenten foreslår at sakene nr. 5–7 behandles under ett.

– Det anses vedtatt.

Sak nr. 5 [13:06:24]

Stortingets vedtak til lov om endringer i andre lover som følge av lov 1. juni 2018 nr. 24 om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) (Lovvedtak 56 (2018–2019), jf. Innst. 243 L (2018–2019) og Prop. 46 L (2018–2019))

Sak nr. 6 [13:06:25]

Stortingets vedtak til lov om endringer i avhendingslova (tryggere bolighandel) (Lovvedtak 57 (2018–2019), jf. Innst. 270 L (2018–2019) og Prop. 44 L (2018–2019))

Sak nr. 7 [13:06:26]

Stortingets vedtak til lov om endringer i patentloven mv. (forenklinger) (Lovvedtak 58 (2018–2019), jf. Innst. 269 L (2018–2019) og Prop. 52 L (2018–2019))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet til sakene nr. 5–7.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Da er Stortinget klar til å gå til votering.

Votering i sak nr. 1

Presidenten: Under debatten har Nina Sandberg satt frem to forslag på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen snarest mulig sette i gang arbeidet med en ny levekårsundersøkelse for studenter ved universiteter, høyskoler og fagskoler for å sikre et godt og oppdatert datagrunnlag om blant annet studenters levekår, økonomi og bosituasjon.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en kartlegging av studentenes læringsmiljø ved universiteter, høyskoler og fagskoler og ber om at dette arbeidet sees i sammenheng med arbeidet med ny universitets- og høyskolelov.»

Det voteres alternativ mellom disse forslagene og komiteens innstilling.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 8:98 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Martin Henriksen, Jorodd Asphjell, Torstein Tvedt Solberg og Nina Sandberg om å gjennomføre en ny levekårsundersøkelse for studenter og en kartlegging av studentenes læringsmiljø – vedtas ikke.

V o t e r i n g:

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslagene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble innstillingen bifalt med 53 mot 51 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 13.16.57)

Votering i sak nr. 2

Presidenten: Under debatten er det satt frem i alt sju forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Jorodd Asphjell på vegne av Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 2, fra Jorodd Asphjell på vegne av Arbeiderpartiet
- forslag nr. 3, fra Marit Knutsdatter Strand på vegne av Senterpartiet
- forslagene nr. 4–7, fra Mona Fagerås på vegne av Sosialistisk Venstreparti

Det voteres over forslagene nr. 4–7, fra Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen justere fraværgrensen for udokumentert fravær på en slik måte at fraværgrensens uheldige konsekvenser reduseres, f.eks. ved å øke rektors skjønnsrom.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen gi foreldre myndighet til å attestere fravær, og i tillegg utrede om attestering av fravær er en oppgave som kan gis helsesykepleiere.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at videregående skoler har mulighet til å innføre lokale ordninger med fleksibel skolehverdag der det er ønskelig fra skolens side, og der det ikke medfører store ulemper.»

Forslag nr. 7 lyder:

«Stortinget vil be regjeringen gjøre nødvendige endringer i reglene eller tolkningen av reglene om fraværgrensen, slik at deltakelse på større arrangementer og politiske streiker omfattes av unntaksregelen om politisk arbeid, dersom det kan dokumenteres av en politisk organisasjon eller hjelpeorganisasjon eller

på annen måte sannsynliggjøres at elevene har deltatt.»

Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g:

Forslagene fra Sosialistisk Venstreparti ble med 95 mot 9 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 13.17.41)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 3, fra Senterpartiet. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen endre forskrift til opplæringsloven slik at egenmelding fra foreldre/foresatte, eller myndige elever, godkjennes som gyldig dokumentasjon for fravær ved sykdom og andre velferdsgrunder i inntil tre dager.»

Sosialistisk Venstreparti og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Senterpartiet ble med 84 mot 20 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 13.17.59)

Presidenten: Det voteres over forslag nr. 2, fra Arbeiderpartiet. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for at helsesykepleiere kan gis rett til å attestere fravær i skolen.»

Sosialistisk Venstreparti og Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Arbeiderpartiet ble med 64 mot 40 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 13.18.18)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

Dokument 8:81 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Mona Fagerås, Torgeir Knag Fylkesnes, Karin Andersen og Audun Lysbakken om å komme ut av fraværgrensens dødvinkel – vedtas ikke.

Presidenten: Det voteres alternativt mellom komiteens innstilling og forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen så raskt som mulig komme tilbake til Stortinget med en redegjørelse for hvordan evalueringsrapporten «I fraværgren-

sens dødvinkel» (Fafø 2018:41) skal følges opp, og fremme forslag til tiltak som på kort og lang sikt kan ivareta de elevene som har økt risiko for å falle fra.» Rødt har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble innstillingen bifalt med 53 mot 51 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 13.19.00)

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under debatten har Arne Nævra satt frem to forslag på vegne av Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 1 lyder:

«Stortinget ber regjeringen foreta en gjennomgang av planer der nasjonale og vesentlige regionale interesser er berørt, samt en gjennomgang av dispensasjoner fra de siste to år for å få en oversikt over hvorvidt viktige interesser har gått tapt.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen innføre krav om arealregnskap for å føre kontroll med sumeffekten av bit-for-bit-utbygging på naturmangfold og klima.»

Rødt har varslet støtte til forslagene.

V o t e r i n g :

Forslagene fra Sosialistisk Venstreparti ble med 95 mot 9 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 13.19.31)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k :

Dokument 3:7 (2018–2019) – Riksrevisjonens undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: I sak nr. 4 foreligger det ikke noe voteringstema.

Votering i sakene nr. 5–7

Presidenten: Sakene nr. 5–7 er andre gangs behandling av lovsaker og gjelder lovvedtakene 56–58.

Det foreligger ingen forslag til anmerkning. Stortingets lovvedtak er dermed bifalt ved andre gangs behandling og blir å sende Kongen i overensstemmelse med Grunnloven.

Sak nr. 8 [13:20:08]

Referat

1. (355) Innberetning fra valgkomiteen om endringer i de faste komiteers sammensetning (Innberetning 4 (2018–2019))
Enst.: Vedlegges protokollen.
2. (356) Representantforslag fra stortingsrepresentant Une Bastholm om å innføre politisk streikerett for skoleelever (Dokument 8:153 S (2018–2019))

Presidenten: Når det gjelder behandlingsmåte for referatsak 356: Etter forretningsordenen § 38 femte ledd må ikke forslag som er endelig avgjort, bringes frem igjen eller tas opp på nytt i samme stortingssesjon.

Som et resultat av voteringen over forslag nr. 7 fra Sosialistisk Venstreparti i sak nr. 2 nå nettopp kan ikke forslag nr. 2 i Dokument 8:153 S tas under behandling.

Er det noen innvendinger mot det? – Så synes ikke. Presidenten refererer da følgende:

Forslag nr. 2 foreslås behandlet etter forretningsordenen § 39 annet ledd bokstav e – avvises.

Forslag nr. 1 foreslås sendt utdannings- og forskningskomiteen.

– Det anses vedtatt.

Dermed er dagens kart ferdig behandlet.

Forlanger noen ordet før møtet heves?

– Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.21.

